

Jenna Ojalehto & Jonna Lehikoinen

SIJOITETUN LAPSEN PERHEEN KANSSA TYÖSKENTELY

Opas lastensuojelun erityisyksikön henkilöstölle työskentelyn tueksi ensimmäiselle kolmelle kuukaudelle

SIJOITETUN LAPSEN PERHEEN KANSSA TYÖSKENTELY

Opas lastensuojelun erityisyksikön henkilöstölle työskentelyn tueksi ensimmäiselle kolmelle kuukaudelle

Jenna Ojalehto & Jonna Lehikoinen
Opinnäytetyö
Kevät 2024
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalian tutkinto-ohjelma

Tekijä(t): Jenna Ojalehto & Jonna Lehikoinen

Opinnäytetyön nimi: Sijoitetun lapsen perheen kanssa työskentely - Opas lastensuojelun erityisyksikön henkilöstölle työskentelyn tueksi ensimmäiselle kolmelle kuukaudelle

Työn ohjaaja(t): Päivi Onkalo & Hannele Ollinen

Työn valmistuslukukausi ja -vuosi: Kevät 2024

Sivumäärä: 44 + 1 liite

Opinnäytetyön tuotekehitysprosessin lyhyen aikavälin tarkoituksena oli luoda opas sijoitetun lapsen perheen kanssa työskentelyyn ensimmäiselle kolmelle kuukaudelle lastensuojelun erityistason yksikön työntekijöille. Tuotekehitysprosessin pitkän aikavälin tavoitteena on, että opas tukee lastensuojelun erityistason yksikön ammatillista työskentelyä ja kehittää sensitiivistä työskentelyotetta perheiden kanssa toimiessa. Tuotekehitysprosessin kautta tuotettavan oppaan laatuksiteerejä olivat selkeys, mielenkiintoisuus sekä laadukas oppaan sisältö. Opinnäytetyön raportin tietoperusta käsittelee sijaishuoltoa lastensuojelun erityisyksikössä, jaettua vanhemmuutta, vanhempien osallisuutta, vanhemmuuden tukemista sekä ammattilaisen roolia asiakkaan kanssa työskenneltäessä. Opinnäytetyön yhteistyötahona toimi pohjoispohjanmaalainen lastensuojelun erityisyksikkö, joka tarjoaa laitoshoidon palveluja 10–17-vuotiaille lapsille sekä nuorille.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena tuotekehityksenä, jossa yhteistyökumppanille tuotettiin tässä tapauksessa opas. Opas laadittiin Jämsän & Mannisen (2000) tuotekehityksen perusvaiheiden mukaisesti ja prosessissa oli mukana yhteistyötahon esihenkilöitä. Tuotekehityksen perusvaiheet olivat ongelmien tai kehittämistarpeiden tunnistaminen, ideointivaihe, luonnosteluvaihe, tuotteen kehittäminen sekä tuotteen viimeistely ja arviointi. Opas tuotettiin sähköisen Canva-verkkotyökalun avulla ja opas koostuu 13 sivusta. Tuote sisältää tietoa perheen kohtaamisesta, perheen kanssa työskentelystä, perheen osallistamisesta, vanhemmuuden tukemisesta ja työntekijän muistilistan uuden perheen kanssa työskentelystä.

Opinnäytetyön kautta toteutettava tuotekehitys oli tarpeellinen ja relevantti, sillä lastensuojelussa yhteistyö sijoitetun lapsen perheen kanssa on välttämätöntä. Oppaan aihe on tärkeässä osassa jokapäiväistä lastensuojelutyötä etenkin siitä syystä, että lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle voi olla perheelle elämää mullistava kriisi. Lastensuojelun ammattilaisen on merkittävää ymmärtää, että säännöllistä työskentelyä tulee tehdä lapsen lisäksi myös hänen perheensä kanssa. Usein perhe saattaa jäädä hieman taka-alalle, vaikka onnistuneen sijoituksen lähtökohtana on systeminen työote ja jokaisen osapuolen sensitiivinen huomioiminen.

Asiasanat: lastensuojelu, sijaishuolto, sijaishuollon perhetyö

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Author(s): Jenna Ojalehto & Jonna Lehtikainen

Title of Thesis: Working With a Foster Child's Family – A Guide for the Specialized Unit Personnel in Child Protection to Support Their Work during the First Three Months

Supervisors: Päivi Onkalo & Hannele Ollinen

Term and year when the Thesis was submitted: Spring 2024

Number of pages: 44 + 1 appendix

The short-term purpose of the thesis product development process was to create a guide for working with a foster child's family during the first three months for the specialized level child protection unit workers. The long-term goal of the product development process is for the guide to support the professional work of the specialized level child protection unit and to develop a sensitive approach when working with families. The quality criteria for the guide produced through the product development process were clarity, interest, and high-quality content.

The theoretical framework of the thesis addresses foster care in a specialized child protection unit, shared parenting, parental involvement, parental support, and the professional role when working with clients. The thesis collaborated with a specialized child protection unit in Northern Ostrobothnia, which offers institutional care services for children and adolescents aged 10–17.

The thesis was conducted as functional product development, where a guide was produced for the partner organization. The guide was prepared according to the basic stages of product development outlined by Jämsä & Manninen (2000), and the process involved supervisors from the partner organization. The basic stages of product development were identifying problems or development needs, ideation, drafting, product development, and finalizing and evaluating the product. The guide was produced using the electronic Canva web tool and consists of 13 pages. The product contains information on engaging with the family, working with the family, involving the family, supporting parenting, and a checklist for working with a new family.

The product development conducted through the thesis was necessary and relevant because collaboration with a foster child's family is essential in child protection. The topic of the guide is crucial in everyday child protection work, especially because placing a child outside the home can be a life-altering crisis for the family. It is significant for child protection professionals to understand that regular work should be done not only with the child but also with their family. Often, the family may take a back seat, even though a successful placement relies on a systemic approach and sensitive consideration of each party involved.

Keywords: child protection, foster care, foster care family support

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	SIJOITETUN LAPSEN KASVATUSVASTUUN JAKAUTUMINEN SIJAISHUOLLOSSA.....	8
2.1	Sijaishuolto lastensuojelun erityisyksikössä	9
2.2	Jaettu vanhemmuus sijaishuollossa.....	11
2.3	Vanhempien osallisuus sijaishuollossa	12
2.4	Vanhemmuuden tukeminen sijaishuollossa	13
2.5	Ammattilaisen rooli asiakkaan kanssa työskenneltäessä.....	15
3	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	18
4	TUOTEKEHITYSPROSESSIN TOTEUTUS	20
4.1	Ongelmien ja kehittämistarpeiden tunnistaminen sekä ideointivaihe	20
4.2	Luonnosteluvaihe.....	23
4.3	Tuotteen kehittäminen ja viimeistely	25
4.4	Tuotteen arviointi.....	30
5	TUOTEKEHITYKSEN KOKONAISARVIOINTI	33
6	POHDINTA	35
	LÄHTEET.....	40
	LIITTEET	45

1 JOHDANTO

Lastensuojelu on lakisääteistä toimintaa, mikä edistää ja turvaa lasten hyvinvointia sekä oikeuksia (Bardy 2013, 43, 71). Nykypäivänäkin lastensuojelun sijaishuollon tarve on yhteiskunnassamme valtava ja tilastotiedon mukaan sijoitettujen lasten määrä vuosina 2021–2022 pysyi täysin samana. Vuotena 2022 sijoitettuja lapsia kodin ulkopuolelle oli kaiken kaikkiaan 17 885. Lastensuojelulaissa määritellään sijaishuollosta niin, että ”lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella” ja ”lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla”. (Lastensuojelulaki 2007/417, 10:49§; Terveystieteiden tutkimuskeskus 2023, 9.)

Opinnäytetyön kautta toteutettava tuotekehitys on tarpeellinen ja relevantti, sillä lastensuojelussa yhteistyö sijoitetun lapsen perheen kanssa on välttämätöntä. Esimerkiksi Lasten oikeuksien sopimus määrittelee yhteistyövelvoitteesta, jossa perhe tulee liittää aktiiviseksi toimijaksi lasta koskevissa asioissa, jos se on lapsen edun mukaista. Kaikkien osapuolten välinen kunnioittava ja sujuva yhteistyö on merkittävää. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991, 9 artikla; Bardy & Heino 2013, 62, 102.) Vanhemman ajatuksiin ja toiveisiin tutustuminen mahdollistaa laajemman ammatillisen ymmärryksen perheen tilanteesta sekä tuen tarpeista. Syvä luottamus vanhemman ja työntekijän välillä auttaa helpommin löytämään oikeat ja tarkoituksenmukaiset tukimuodot. (Suikkanen-Malin 2015, 21.) On otettava huomioon, että positiivinen palaute ja vanhempien kannustaminen on merkittävää, sillä vanhemmat joutuvat rakentamaan vanhemmuuden rooliaan uudelleen muutoksen myötä. Roolin löytyminen edesauttaa kasvatuskumppanuuden onnistumista ja luo parempaa pohjaa lapsen tulevaisuudelle. (Pitkänen 2012, 23.)

Opinnäytetyön tuotekehitysprosessin lyhyen aikavälin tarkoituksena on luoda opas sijoitetun lapsen perheen kanssa työskentelyyn ensimmäiselle kolmelle kuukaudelle lastensuojelun erityistason yksikön työntekijöille. Tuotekehitysprosessin lyhyen aikavälin tavoite on, että yhteistyökehittäminen henkilöstön kanssa on toimivaa. Yhteistyö on välttämätöntä, jotta tuotekehityksestä valmistuu relevantti ja ymmärrettävä. Yhteistyötahon henkilökunnalla on konkreettinen osaaminen kyseisessä erityisyksikössä työskentelystä ja heidän kanssaan kommunikointi varmistaa sen, että opas on kohdennettu oikein käyttöympäristönsä.

Opinnäytetyön yhteistyötahona toimii pohjoispohjanmaalainen lastensuojelun erityisyksikkö, joka tarjoaa laitoshoidon palveluja 10–17-vuotiaille lapsille sekä nuorille. Opinnäytetyö toteutetaan toiminnallisena tuotekehityksenä, jossa yhteistyökumppanille tuotetaan tässä tapauksessa opas. Opas tuotetaan Jämsän & Mannisen (2000) tuotekehityksen perusvaiheiden mukaisesti ja prosessissa on mukana yhteistyötahon esihenkilöitä. Toteutusvaiheessa keskeneräistä opasta hyväksytään työyhteisöllä ja sitä kautta tuotetta muokataan sopivammaksi korjausehdotusten kautta. Opinnäytetyön valmistuttua tuotetta sekä valmistumisprosessia arvioidaan kriittisesti ja kokonaisvaltaisesti.

2 SIOITETUN LAPSEN KASVATUSVASTUUN JAKAUTUMINEN SIIAIS-HUOLLOSSA

Toimiva ja tasokas yhteistyö vanhempien ja sijaishuoltopaikan välillä edistää asetettujen tavoitteiden sekä lapsen edun toteutumista. Onnistunut yhteistyö tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jaetussa vanhemmuudessa pyritään löytämään yhteinen toimintalinja. Tämä voi mahdollistaa sen, että sijoitetulle lapselle tulee kokemus arvostuksesta hänen biologista perhettään kohtaan. Lapselle kerrotaan, miten hänen perhettään tuetaan ja täten helpotetaan hänen mahdollista huolehtimisensa taakkaa. Yhteistyön päätavoitteeksi voidaan kirjata tavoite perheen jälleenyhdistämisestä, jos sen katsotaan olevan lapsen edun mukaista. (Saastamoinen 2010, 86; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2022.) Luottamuksellinen ja johdonmukainen kasvatusvastuun jakautuminen tukee merkittävästi lapsen kasvua ja kehitystä. Sijaishuollolla on vastuu esimerkiksi toimittaa kuukausittainen kooste lapsen arjen kulusta hänen vanhemmilleen sekä kuulla lapsen vanhempaa ja ottaa esille tulleet mielipiteet huomioon lapsen asioista päätettäessä. (Räty 2019, 496–497.) Vanhempien ja sijaishuollon toimiva yhteistyösuhde mahdollistaa sen, että lapsi voi aloittaa sopeutumisen ja kiinnittymisen sijaishuoltopaikkaansa. Onnistunut kiinnittyminen edesauttaa lapsen kokonaisvaltaista psyykkistä hyvinvointia, kasvua ja kehitystä sekä sijoituksen kulkua. (Sinkkonen 2015, 154–155; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2022.)

Lastensuojelun sijaishuollon asiakkuus on monitahoista toimintaa, mikä sisältää useita eri toimijoita. Lastensuojelu on käytännössä tiimityötä, joka koostuu lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lisäksi muusta moniammatillisesta henkilöstöstä. Heillä kaikilla päämääränä on ajaa lapsen edun toteutumista. Tämä ilmenee systeemisenä lastensuojeluna; sen tavoitteena on luottamuksellisen ja positiivisen asiakassuhteen luominen lapseen sekä hänen huoltajiinsa. Lähtökohtana on yhdessä työntekijöiden sekä huoltajien kanssa tutkia laaja-alaisesti perheen elämäntilannetta ja siihen johtaneita tekijöitä. Systeemisellä lastensuojelulla tähdätään lapsen turvallisiin kasvuolosuhteisiin sekä hyvinvointia edistäviin muutoksiin. Työskentely on suhdeperustaista, eli muutokset ja asiakastyö tapahtuvat suhteessa. Toisin sanoen perhesysteemissä on kyse ”kaikki vaikuttaa kaikkeen” -periaatteesta: vaikutettaessa yhteen perhesysteemin osaan eli yhteen ihmiseen ja hänen tapansa olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa, saatetaan saada aikaan muutoksia myös systeemin toisissa osissa eli muissa perheenjäsenissä. Tarkoituksena on työstää suhteita sekä niiden laatua ja merkityksiä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 92; Lahtinen 2018; Aaltio & Isokuortti 2019, 12.)

Lastensuojeluasia kuuluu sekä lapselle että huoltajille, vaikka vain lapsi on virallisesti lastensuojelun asiakas ja ainoastaan hänelle tehdään merkintä lastensuojelun asiakkuudesta. On kuitenkin tärkeää tiedostaa, ettei vanhemmuus pääty lapsen sijaishuoltoon siirtymisen jälkeen ja vanhemmilla onkin merkittävä rooli auttaa lasta sopeutumaan sijaishuoltoon. Lapsen yhteydenpitoa hänen biologiseen perheeseensä sekä muihin läheisiin ihmisiin tulee edistää ja kannustaa, jos se on lapsen edun mukaista. Asiakkuus ei olekaan yksiselitteistä: lapsella voi olla hyvin tiiviitä ihmissuhteita esimerkiksi edellisiin sijaisperheiden jäseniin tai isovanhempiin. Työntekijän tulee siis huomioida, että termi 'perhe' voi tarkoittaa muutakin kuin lapsen ydinperhettä ja työskenneltäessä yhteydenpito sekä yhteistyö muotoutuu tämän pohjalta. Sijaishuollon ensimmäiset kolme kuukautta ovat merkittävät useista syistä ja ne asettavat perustan koko sijaishuoltokokemukselle. Nämä kuukaudet ovat ratkaisevia luottamuksen rakentamisessa sijaishuollon ammattilaisten ja perheen välillä. Ensimmäiset kuukaudet luovat perustan, joka määrittelee, miten sijaishuoltoprosessi lähtee eteneämään ja miten perhe kokee siihen osallistumisen. On tärkeää käyttää tämä aika huolellisesti ja sensitiivisesti rakentaakseen kestävä yhteistyösuhteen sijaishuollon ja perheen välille. (Lehmuskoski, Palm & Suhonen 2023.)

2.1 Sijaishuolto lastensuojelun erityisyksikössä

Lastensuojelulain 49§ määrittelee sijaishuollon tarkoittavan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai hallinto-oikeuden väliaikais määräyksen sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella (Lastensuojelulaki 2007/417, 10:49§). Sijaishuoltoa voidaan toteuttaa laitoshuoltona, perhehoitona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. (Ikonen 2013, 383.) Jos lapsen turvallisuus vakavasti vaarantuu kotona hänen itsensä vuoksi tai hänestä riippumattomista syistä, eikä tilanteeseen voida vaikuttaa enää avohuollon tukitoimien kautta tarpeeksi, lapsen hoito, kehitys sekä kasvatusturvataan sijaishuollon avulla. Mikäli kyseessä ei ole akuutti kriisitilanne, lapsen siirtyminen sijaishuoltoon täytyy aina valmistella ja toteuttaa suunnitelmallisesti sekä perusteellisesti. Sijoitus ei automaattisesti aina tarkoita huostaanottoa. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 114; Pösö 2016, 15–17; Terveystieteiden tutkimuskeskus 2022.)

Lapsella on oikeus omien tarpeiden mukaiseen sijaishuoltopaikkaan ja saada siellä sellaista hoitoa sekä huolenpitoa, joka tulee ilmi sijaishuoltoa koskevasta päätöksestä. Lapsen edun pitää aina määrittellä sijaishuoltopaikan valintaa. Osuvan paikan valinta on esimerkiksi siitä syystä tärkeää, että lapsi välttyisi toistuvilta sijoituksilta. Jos lapsi joudutaan jatkuvasti sijoittamaan uuteen paikkaan, sillä on kauaskantoisia seurauksia: se voi aiheuttaa lapselle turvattomuutta, juurettomuutta

sekä vahingoittaa merkittävästi lapsen kehitystä. Pysyvä sijaishuoltopaikka tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja pysyvyyttä. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee ottaa huomioon sijoituksen taustalla vallitsevat tekijät ja haasteet, sekä miten tämän myötä pystytään vastaamaan oikeanlaisesti lapsen fyysisiin, psyykkisiin, emotionaalisiin sekä sosiaalisiin tuen tarpeisiin. Lisäksi valinnassa täytyy huomioida muun muassa lapsen sisarussuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisen mahdollisuus, harrastukset, hoidon jatkuvuus, lapsen kehitystaso ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet. Lapsen ja perheen toiveita tulee kuulla. (Saastamoinen 2010, 102–103; Lastensuojelun keskusliitto 2016, 47.)

Sijaishuollon tulisi olla turvallinen kasvuympäristö lapselle, joka toteuttaa laadukasta ympärivuorokautista hoitoa, kasvatusta ja arkista huolenpitoa. Turvallisessa kasvuympäristössä korostuu etenkin hyvä arki, jossa lapsen yksilölliset tarpeet sekä elämäntilanne tulevat automaattisesti huomioituksi. Turvallinen arki ei rakennu itsestään, vaan se on ammattilaisten tehtävä. Se edellyttää ammattilaisilta laajaa tietoa ja taitoa. Siihen tarvitaan myös terapeutista ja kasvatuksellista tietoa sekä menetelmällistä osaamista, joiden avulla mahdollistetaan pitkäjänteisten sijaishuollon tavoitteiden asettaminen, arvioiminen ja muuttaminen. Laitoshiitoon sijoitetun lapsen taustat sekä tarpeet ovat yleensä todella moninaisia ja tämän vuoksi henkilöstöltä vaaditaan ammatillista osaamista sekä moniammatillista yhteistyötä heti alusta alkaen. (Laakso 2009, 114–117; Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017, 13–14; Laakso 2019, 15.)

Tämän opinnäytetyön tuotekehitysprosessi tehdään yhteistyössä lastensuojelun erityistason yksikön kanssa, jossa asiakasryhmän oirekuvana on mielenterveydelliset sekä neuropsykiatriset haasteet. Yleensä kyseisen lastensuojelun erityistason yksikön asiakkaat ovat iältään 12–17-vuotiaita. Asiakkaat ohjautuvat erityisyksikköihin pääasiallisesti jostain toisesta laitoksesta tai muusta hyvin painavasta syystä. Tällaisia syitä voivat olla esimerkiksi koulunkäymättömyys, alkoholin, huumausaineiden tai lääkkeiden päihdekäyttö, itsetuhoisuus, karkailu, sosiaalinen sopeutumattomuus, mielenterveysongelmat, aggressiivinen tai väkivaltainen käyttäytyminen. Erityisyksiköllä tarkoitetaan sellaista yksikköä, jossa hoito- ja kasvatustehtävää toteuttavaa henkilökuntaa on määrällisesti enemmän asiakasta kohden kuin perustason lastensuojelulaitoksessa. Erityisyksikössä on myös suuntauduttu johonkin tiettyyn erityisosaamista vaativaan oirekuvaan ja hankittu siihen olennaisesti liittyvää koulutusta. Erityisyksikön henkilöstöllä on erityisosaamista hoitaa asiakkaita, joiden haasteisiin perustason yksikkö ei pysty vastaamaan. Erityisyksiköllä on valmiudet hoitaa sellaisia lapsia ja nuoria, jotka eivät ole psykiatrisen sairaalahoidon tarpeessa, mutta vaativat kuntoutuakseen in-

tensiivistä psykiatrasta erityisasiantuntemusta. Erityisyksiköissä puututaan nuoren vahingollisiin toimintatapoihin, korostetaan nuoren osallisuutta omassa elämässään sekä panostetaan nuoren arjen hallintaan. (Puonti ym. 2004, 266–267.)

2.2 Jaettu vanhemmuus sijaishuollossa

Lastensuojelun perhetyö on muutokseen pyrkivää ja etenkin lasten hyvinvointia lisäävää työtä. Olennaista on lapsen edun turvaaminen sekä perheen tukeminen. (Reijonen 2005, 10; Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 12–13). Lastensuojelulaitoksessa tehtävä perhetyö voi olla työntekijöiden satunnaista yhteydenpitoa vanhempiin ja se voi olla ylläpitävää tai intensiivistä työskentelyä perheiden kanssa. Perhetyö laitoksissa on arvioivaa ja kuntouttavaa. Lastensuojelun perhetyöstä haastavaa tekee yhdistelmä viranomaisten perheelle kohdistamasta tuesta ja kontrollista. Asetelma voi luoda usein intensiivisiä tunteita, jotka nousevat esiin asiakkaan kokonaistilanteesta. Toisaalta asiakassuhdetta lastensuojelun perhetyössä voi värittää se, onko asiakkuus vapaaehtoista vai vastentahtoista. Vapaaehtoisuuteen perustuva asiakkuus on paras alusta positiivisille muutoksille sekä kuntoutumiselle. Usein laaja sijaishuollon tarve kuitenkin lisää todennäköisyyttä vastentahtoiselle työskentelylle perheenjäsenten toimesta. Vastentahtoisuus saattaa perustua luottamuspulaan ja ajatukseen siitä, ettei perhetyöskentelyä koeta hyödylliseksi. Lapsen sijoituksen tuomat muutokset ovat moninaisia, ja ne voivatkin herättää monenlaisia tunteita perheen sisällä. (Heino, Berg & Hurtig 2000, 176; Puonti ym. 2004, 248; Enroos, Heino & Pösö 2016, 262.)

Sekä lastensuojelun ammattilaiset että lapsen vanhemmat ovat molemmat kasvatustieteiden asiantuntijoita, mutta eri näkökulmasta. Ammattilaisten näkemys kasvatuksesta perustuu koulutukseen sekä työkokemukseen, kun taas vanhemmillä kokemus omasta lapsesta. Asiantuntijudessa ei olekaan kyse tietämisestä, vaan rinnakkaisista tulkinnoista. Ammattilaisen ja vanhemman keskustellessa voi lopputuotoksena syntyä merkityksellinen tulkinta, jossa on mukana molempien osaamisen näkökulmia. Vidénin mukaan aikaisemmissa tutkimuksissa on määritelty ammattilaisten ja vanhempien yhteistyöstä niin, että molempien näkemykset ovat tasa-arvoisia ja toisenlaisia tulkintatapoja kunnioitetaan. Tämän kaltaista ajatusmallia voidaan kutsua myös kasvatuskumppanudeksi. (Vidén 2007, 107–109.) Toteutettaessa jaettua vanhemmuutta on tärkeää ylläpitää keskusteluiden läpinäkyvyyttä ja asioista suoraan puhumista: ikävät ja hankalatkin asiat tulee ottaa puheeksi yhteisissä keskusteluissa sensitiivisesti. Lapsen perheellä on oikeus tietää ymmärrettävästi esimerkiksi siitä, minkä on muututtava, mitä heiltä vaaditaan ja miten heitä arvioidaan. (Järvinen

ym. 2012, 82.) Vanhempi nähdään yleensä osapuolena, jolla on oikeus saada ammattilaiselta apua tilanteeseensa, mutta toisaalta osapuolena, jonka odotetaan ottavan myös neuvoja vastaan. Ammattilaisella on käytössään laajempi toimintamahdollisuus sekä päätösvalta, mutta samaan aikaan velvoite ohjata asiakasta. (Vidén 2007, 111.)

2.3 Vanhempien osallisuus sijaishuollossa

Vanhempien osallisuus lastensuojelun arjessa on tärkeää. Osallisuudella tarkoitetaan ennen kaikkea vanhemman kuulluksi tulemistä, mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa perheensä asioihin sekä omien oikeuksien tuntemista. Onnistuneen osallisuuden johdosta vanhempi voi kokea olevansa tärkeä etenkin vanhempana, yhteistyökumppanina sekä ihmisenä. (Kasvatus- ja perheneuvonta ry.) Kokemus osallisuudesta rakentuu kohtaamisten, hyvän vuorovaikutuksen ja kuulluksi tulemisen kautta. Vanhemman aktiivinen osallisuus luo myös työntekijälle kokonaisvaltaisesti monipuolisen ja monesti myönteisemmän kuvan perheestä. Vanhemman ajatuksiin ja toiveisiin tutustuminen mahdollistaa laajemman ammatillisen ymmärryksen perheen tilanteesta sekä tuen tarpeista. Syvä luottamus vanhemman ja työntekijän välillä auttaa helpommin löytämään oikeat ja tarkoituksenmukaiset tukimuodot. (Suikkanen-Malin 2015, 21.)

Toimiva yhteistyö arjessa vanhempien kanssa edistää työntekijän ratkaisuvaihtoehtoja ja ammatillista reflektointia työskentelyssä. Ihanteellisena tavoitteena vanhemman osallisuudessa on luoda yhteistyösuhde, joka tuo vanhemman ja ammattilaisen samalle puolelle. Vanhempaa osallistava työote voi olla työntekijälle aluksi työlästä sekä aikaa vievää. Kuitenkin laadukas ja läpinäkyvä yhteistyö vanhemman kanssa säästää aikaa ja vähentää työmäärää pidemmällä tähtäimellä; esimerkiksi jos vanhempi ei ole perillä lastensuojelun toimintaperiaatteista tai kokee tulleen sivuutetuksi sijaishuollon prosessissa, yhteydenotot lisääntyvät ja luottamus koko järjestelmää kohtaan voi heikentyä. Perhetyö ja vanhemman aktiivinen osallistaminen luovat pohjaa lapsen edun toteutumiselle sekä sujuvalle yhteistyölle. (Suikkanen-Malin 2015, 27; Kasvatus- ja perheneuvonta ry.)

Vanhempien osallisuus sijaishuollon arjessa näkyy konkreettisesti esimerkiksi siten, että heidät otetaan mukaan päätöksentekoon, kun se on mahdollista ja lapsen etu sen sallii. Vanhempia tulee osallistaa muun muassa päätöksiin, jotka koskevat lapsen kouluasioita sekä terveydenhoitoa. (Voikukka-toiminnan ja Vahvistu vanhempana -hankkeen työryhmä 2020, 16.) Lisäksi vanhempia kannustetaan osallistumaan hoito- ja kasvatussuunnitelmien laatimiseen. Muutenkin perheen kanssa yhteistyötä tehdessä tulee varmistaa, että jokainen osapuoli saa tuottaa ilmi omat näkemyksensä,

toiveensa ja ajatuksensa. Ainoastaan näiden asioiden kuuntelu ei riitä, vaan perheen esiin nostamat tiedot heidän perspektiivistään tulisi asettaa työskentelyn keskeisiksi elementeiksi; tämä edistää merkittävästi vanhemman osallisuuden kokemusta. Vanhemmilla on oikeus saada säännöllisesti ajankohtaista tietoa lapsensa asioista, sillä tämä omalta osaltaan vahvistaa vanhempien asemaa lapsen elämässä. Yhteydenpito voi sisältää vaikka viikoittaisia puhelinsoittoja, joissa työntekijä ja lapsen perhe voivat keskustella lapsen tilanteesta, käydä läpi sijaishuollon suunnitelmaa ja selvittää mahdollisia kysymyksiä tai huolia. Etenkin alkuvaiheessa vastuu vanhempien osallisuuden varmistamisesta on lapsen omaohjaajilla. Omaohjaajan tehtäviin kuuluukin pitää perhe mukana lapsen elämässä. Vanhempien osallisuuden ja luottamussuhteen rakentumisen kannalta on hyödyllistä, että sijaishuollon henkilökunnan vaihtuvuus on mahdollisimman pientä. (Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017, 28–29; Terveystieteiden tutkimuskeskus 2024.)

2.4 Vanhemmuuden tukeminen sijaishuollossa

Lapsella on voimakas tunneside häntä ensimmäisenä hoitaviin ihmisiin riippumatta siitä, minkälainen kiintymyssuhde heidän välilleen on syntynyt – Pitkänen esimerkiksi toteaa, että usealla sijoitetulla lapsella onkin nähtävissä kiintymyssuhteen häiriintyneisyyttä. Bowlbyn kiintymyssuhdeteoria kuvaa lapsen ja hänen biologisen vanhempansa suhteen merkityksellisyyttä sekä näihin suhteisiin liittyvää menetysten traumaattisuutta. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää tukea vanhemmuutta ja pyrkiä estämään läheissuhteiden katkaisua. Kiintymyssuhdeteoria myös tuo ilmi sen, kuinka merkityksellisiä varhaiset kiintymyssuhteet ovat yksilön kehitykselle sekä lapsen minäkuvalle. (Pitkänen 2012, 19.) Lapsella on synnynnäinen tarve samaistua biologisiin vanhempiinsa ja lapsen identiteettiä kehitys tapahtuu aina suhteessa vanhempiin. Vanhasen mukaan sijoitetun lapsen vanhemmat eivät ole voineet vastata kaikkiin lapsen tarpeisiin ja tällöin jotkut vanhempien tehtävistä on siirretty sijaishuolto paikalle. On kuitenkin tärkeää ymmärtää, ettei vanhemmuus pääty lapsen sijaishuoltoon siirtymisen jälkeen. Lapsen vanhemmilla on merkittävä rooli auttaa lasta sopeutumaan sijaishuoltoyksikköön, mutta myös vanhemmat itse tarvitsevat tukea kokemaansa kriisiin. Kyseinen kuormittava tilanne voi aiheuttaa vanhemmissakin monenlaisia raskaita tunteita kuten alemmuudentunnetta, mustasukkaisuutta, syyllisyyttä sekä häpeää. (Saastamoinen 2010, 139; Vanhanen 2014, 17,19–20.)

Jokaista sijoitetun lapsen vanhempaa tulee tukea, mutta se tapahtuu yksilöllisesti ja pohjautuu kunkin perheen tilanteeseen sekä henkilökohtaisiin tarpeisiin. Lastensuojeluyksikön tehtävä ei ole kuitenkaan korjata tai tukea kokonaisvaltaisesti vanhempaa hänen ongelmiaan, vaan pääpainona

on tukea lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Esimerkiksi Laakso on tutkinut väitöskirjassaan lastensuojeluyksikön perhetyötä. Myös hänen saamansa johtopäätökset tukevat ajatusta siitä, että vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena ei ole kuntoutus vaan ennemminkin vanhemmuuden tukeminen. Toimivan yhteistyön kannalta on tärkeää, että pyritään laadukkaaseen vuorovaikutukseen ja vanhemmat sisällytetään aktiivisesti lapsen etua ajavaan työskentelyyn. Ammattilaisen näkökulmasta on merkittävää tiedostaa vanhemmuuden sekä perheen sisäisissä suhteissa vallitsevat haasteet, jotka omalta osaltaan vaikuttavat olennaisesti tarjottavaan tukeen. (Laakso 2009, 115; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022.)

Yhdeksi sijaishuollon tärkeimmäksi tehtäväksi asetetaan vanhempien sekä heidän kasvatustehtävänsä tukeminen. Käytännössä tämä tarkoittaa siis sitä, että vanhempia tuetaan heidän vanhemmuuden rooleissaan sekä mahdollistetaan lapsivanhempi -suhteen kehittyminen. Vanhemmalle tulee tarjota mahdollisuus olla vanhempi lapselleen niillä resursseilla mitä hänellä sillä hetkellä on. Tällä tavoin edistetään lapsen ja vanhemman suhdetta. Lisäksi vanhempi pystyy kehittymään vanhemmuuden roolissaan. (Kaikko & Friis 2009, 108.) Asiakassuunnitelman tavoitteita suunniteltaessa tulee huomioida vanhemmuuden kehittäminen ja tehdä erinäisiä sopimuksia siitä, miten perhe yhdessä voisi toimia tavoitteiden saavuttamiseksi. Perheen tukeminen sijaishuollossa on sidoksissa siihen, mitä asiakassuunnitelmassa sovitaan. Ensisijaisesti lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä luo asiakassuunnitelman yhdessä perheen sekä muiden asiaan liitännäisten osapuolten kanssa. Asiakassuunnitelma määrittää tavoitteet ja raamit perheen kanssa työskentelylle sijoituksen ajalle. On sosiaalityöntekijän vastuulla puuttua vanhemmuuden saralla esiin tulleisiin huoliin ja mahdollisiin epäkohtiin. Työntekijöiden vastuulla on huolehtia siitä, että vanhemmat ovat tietoisia omista oikeuksistaan ja vastuistaan. (Järvinen ym. 2012, 84–85; Voikukia-toiminnan ja Vahvistu vanhempana -hankkeen työryhmä 2020, 16; Eriksson & Korhonen 2022, 23.)

Lastensuojelulaitoksiin sijoitetuilla nuorilla on useasti laajoja traumaattisia kokemuksia tai yleisesti ottaen haastavia perhesuhteisiin liittyviä kokemuksia menneisyydessään. Lisäksi Aarnion mukaan tulee ottaa huomioon, että myös lapsen biologisilla vanhemmilla voi olla traumataustaa ja negatiivisia elämäkokemuksia. Jotta laadukas sijaishuolto voi toteutua, se vaatii ammattilaisten kriisi- ja traumaosaamisen vahvistamista sosiaalityössä sekä sijaishuollossa. Lastensuojelussa traumaorientaatio tarkoittaa käytännössä sitä, että sosiaalialan ammattilaiset huomioivat työssään asiakkaiden traumakokemusten vaikutukset ja ymmärtävät sen, miten traumat vaikuttavat nykyhetkeen. Työntekijän tuleekin ymmärtää, että lapsen asiakkuus sijaishuollossa voi olla perheelle emotionaalisesti haastavaa ja heitä tulee tukea tunteiden tunnistamisessa sekä käsittelyssä. Lisäksi perhettä

tulee ohjata tunnistamaan heidän vahvuuksiaan ja taitojaan. Tämä voi auttaa luomaan myönteistä ilmapiiriä ja vahvistamaan vanhemmuuden roolia. (Aarnio 2018, 136.)

Positiivinen palaute ja vanhempien kannustaminen on merkittävää, sillä vanhemmat joutuvat rakentamaan vanhemmuuden rooliaan uudelleen muutoksen myötä. Roolin löytyminen voi edesauttaa kasvatuskumppanuuden onnistumista ja mahdollisesti luo parempaa pohjaa myös lapsen tulevaisuudelle. (Pitkänen 2012, 23.) Ammatilaisen näkökulmasta on tärkeää tiedostaa vanhemmuuden sekä perheen sisäisissä suhteissa vallitsevat haasteet, jotka omalta osaltaan vaikuttavat olennaisesti tarjottavaan tukeen. Sijaishuollon ammattilaisilla tulisi olla kyky tarkastella perhettä kokonaisuutena, ymmärtää sen tarpeet ja voimavarat sekä rakentaa yhdessä vanhempien kanssa keskeisiä perusteita lapsen hyvinvoinnille. Onnistunut vanhemmuuden tuki ei ainoastaan muokkaa sijaishuollon kulkua vaan jättää myös positiivisen jäljen perheen elämään. (Eriksson & Säles 2021, 43.)

2.5 Ammatilaisen rooli asiakkaan kanssa työskenneltäessä

Asiakkaiden kanssa työskentely vaatii moniulotteista toimintaa ammattilaiselta. Jotta työ on laadukasta ja onnistunutta, se edellyttää ammattilaiselta ihmissläheisiä arvoja, toimintaperiaatteita sekä menetelmiä. Lisäksi työntekijältä vaaditaan riittävää empatiakykyä, ammatillista ja eettistä osaamista sekä kykyä rakentaa luottamuksellisia suhteita. Tärkeässä osassa on myös kyky kerätä tietoa perheen elämäntilanteesta, voimavaroista ja haasteista. Työskentelyn lähtökohtana on yhteistyösuhteen luominen asiakkaan kanssa sekä läpinäkyvä molemminpuolinen vuorovaikutus. Sijaishuollon työntekijällä yhteistyösuhdetta rakennetaan sekä lapsen että hänen huoltajiensa kanssa. Vaikka lähes jokaisella perheellä on monialaisia haasteita taustallaan, on työskentelyssä hyödyllistä keskittyä perheen voimavarojen vahvistamiseen ja tukemiseen sen sijaan, että kiinnitettäisiin huomiota pelkästään menneen tapahtumiin. Työntekijä voi esimerkiksi ohjata perhettä huomioimaan asioita, jotka jo toimivat ja luovat jaksamista arkeen. Tällainen työote voi edesauttaa perhettä omaksumaan omien valintojen ja arvojen merkityksen asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Siksi ammattilaisella tulee olla selkeä käsitys perheen voimavaroista ja taito nostaa ne esille positiivisessa valossa aina kun se on mahdollista. (Laitinen & Kempainen 2010, 10–11; Vuokila-Oikonen & Keskitalo 2018, 167.)

Ammattilaisen vastuulla on tiedostaa se, että asiantuntijuuden rooleja on monenlaisia osapuolen aseman mukaan. Asiantuntijuutta esimerkiksi perheen tilanteesta on niin lapsella, huoltajilla kuin

ammattilaisella. Jokainen asiantuntija jakaa omia näkemyksiään ja kokemuksiaan. Tällä tavoin perheen kokonaisvaltainen tilanne saadaan tietoon ja perheelle osataan kohdentaa oikeanlaisia tukitoimia. (Laitinen & Kemppainen 2010, 12.) Jatkuva ammatillinen kehittyminen on myös keskeistä: sijaishuollon työntekijän ammatillisuuden on pysyttävä ajan tasalla yhteiskunnan muutosten mukaisesti, jotta ammattilainen pystyy tarjoamaan parasta mahdollista tukea asiakkailleensa. Kaiken kaikkiaan sijaishuollon työntekijän rooli vaatii monipuolista osaamista, inhimillistä lähestymistapaa ja vahvaa ammatillista sitoutumista. Tämä työ voi vaikuttaa merkittävästi asiakkaidensa elämään ja ammattilaisen tuleekin olla valmis sitoutumaan edistämään asiakkaidensa hyvinvointia. (Kiiskinen 2015, 3.)

Ammattilaiselta vaaditaan asiakasta kohdatessa herkkyyttä, kunnioitusta ja ymmärrystä asiakkaan ainutlaatuisesta tilanteesta. Perheen kohtaaminen on työntekijälle jatkuva prosessi, joka vaatii joustavuutta ja pitkäjänteisyyttä. Ammattilaisen täytyy pystyä sopeutumaan perheen muuttuviin tunteisiin ja tarpeisiin. Perheen ammatillinen kohtaaminen luo perustan, joka edesauttaa lasten hyvinvointia ja perheiden tukemista sijaishuollossa. Ammattilaisen on tärkeää lähestyä perhettä empaattisesti ja kunnioittaen sekä ymmärtää, että perhe on voinut kohdata hyvin vaikeita tilanteita. Perheet voivat tarvita aikaa tunteakseen olonsa mukavaksi ja turvalliseksi työntekijöiden kanssa. (Mönkkönen 2018, 16–17.) Luottamus rakentuu ajan kanssa, säännöllinen ja avoin vuorovaikutus voi auttaa tätä prosessia. Työntekijän tulee olla läsnä hetkessä ja varmistaa, että perhe tuntee tullessa kuulluksi. Perheelle täytyy antaa tilaa ilmaista itseään ja heitä tulee kuunnella ilman ennakkooletuksia. Ammattilaisen onkin merkittävää jatkuvasti reflektoida omaa ajatusmaailmaansa stereotyyppioihin ja leimaaviin tulkintoihin liittyen; tällaiset haitalliset ajatusmallit voivat vaikuttaa työskentelyyn negatiivisesti ja mahdollisesti aiheuttaa perheessä yhteistyötä vaikeuttavia tunteita kuten syyllisyyttä sekä häpeää. (Järvinen ym. 2012, 41–42.) Arvokkaassa kohtaamisessa lähtökohtana on se, että siinä korostetaan asiakaslähtöisyyttä ja tasavertaisuutta sekä asiakas on itse aktiivinen tiedon tuottaja. Kohtaaminen on kuuntelemista ja pysähtymistä asiakkaan tilanteen äärelle, mikä vaatii ammattilaiselta aitoa läsnäolon taitoa ja kunnioitusta asiakkaan vaikeasta tilannesta kohtaan. (Hyväri 2017, 24; Helminen & Sukula-Ruusunen 2017, 49; Petrelius & Eriksson 2018, 21.)

Ammattilaisen vastuulla on tehdä lapsen vanhempien kanssa aktiivista yhteistyötä koko sijoituksen ajan. Työskentely vanhempien kanssa alkaa jo ennen sijoitusta, kun lapselle sekä hänen vanhemmilleen järjestetään tutustumiskäynti tulevaan sijoituspaikkaan. Myös sijoituksen tavoitteet ja tarkoitukset sekä perheen toiveet sijoituksen ajalle käydään läpi ennen lapsen siirtymistä sijaishuol-

toyksikköön. On olennaista pohtia, kuinka ammattilaiset voisivat tukea lapsen ja vanhempien välistä suhdetta parhaalla mahdollisella tavalla. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022.) Työntekijöiden yksi tärkeimmistä työkaluista on dokumentointi, sillä se lisää läpinäkyvyyttä ja tekee asiakasprosessiin liittyvän tiedon näkyväksi. Perheen mukaan ottaminen dokumentointiin vahvistaa heidän asemaansa asiantuntijana omasta näkökulmastaan perheen asioihin liittyen. Kirjauksiin listataan esimerkiksi läpikäytyt toiveet ja tavoitteet sijoituksen ajalle. Yhdessä perheen kanssa dokumentointi on tärkeää etenkin siksi, että perheen esille tuomat asiat kirjoitetaan juuri siten, miten he ovat asiat tarkoittaneet. Lisäksi dokumentoinnin ohella käytävä keskustelu voi parhaimmillaan tuoda erilaisia näkökantoja ja selkeyttää yhteistyön raameja. (Fagerström 2016, 28–32; Lahtinen, Männistö & Raivio 2017, 20.)

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tuotekehitysprosessin lyhyen aikavälin tarkoituksena oli luoda opas sijoitetun lapsen perheen kanssa työskentelyyn ensimmäiselle kolmelle kuukaudelle lastensuojelun erityistason yksikön työntekijöille. Tuotekehitysprosessin lyhyen aikavälin tavoite oli, että yhteistyökehittäminen henkilöstön kanssa olisi toimivaa. Tuotekehitysprosessin pitkän aikavälin tavoitteena on, että opas tukee lastensuojelun erityistason yksikön ammatillista työskentelyä ja kehittää sensitiivistä työskentelyotetta perheiden kanssa toimiessa. Tuotekehitysprosessin kautta tuotettiin opas, jonka tärkeimpiä laadullisia kriteerejä olivat selkeys, mielenkiintoisuus sekä laadukas oppaan sisältö (kts. taulukko 1). Esteettisen laadun tavoitteena oli tehdä helposti luettava tuote, joka kiinnittäisi henkilöstön huomion ja loisi syvempää mielenkiintoa perehtyä oppaan sisältöön.

TAULUKKO 1. Laatuksiteeritaulukko oppaalle

Laatukriteeri	Ominaisuus	Laatukriteerin toteutuminen
Selkeys	Yksinkertainen ulkoasu ja fontit, opas pysyy aiheessa	Oppaan lukeminen on helppoa
Laadukas oppaan sisältö	Ajankohtaiseen tutkittuun tietoon perustuva lähdemateriaali	Oppaan sisältöä voidaan hyödyntää lastensuojeluyksikön työssä
Mielenkiintoinen	Kiinnostava ulkoasu ja teksti, hyvin rajattu aihe	Opasta on mielekästä lukea, opas on sopivan mittainen

Omaksi ammatillisen kasvun tavoitteeksi asetettiin oman ammatillisen oppimisemme kehittäminen. Opasta tuottaessa korostui etenkin kriittinen ajattelu sekä lastensuojelualan tietous. Tuotekehitysprosessi pohjautuu kolmeen sosiaalialan kompetenssiin: sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyöosaaminen sekä tutkimuksellinen kehittämisosaaminen. (Sosiaalialan ammattikorkeakoulun kompetenssit 2023.) Sosiaalialan eettisen osaamisen mukaisesti tuotekehitysprosessi edisti ammatillista reflektiota etenkin siitä, miten vaikeaa lastensuojelun asiakkuus voi olla perheille ja kuinka moninaisesti se voi vaikuttaa kaikkiin perheenjäseniin. Lisäksi tuotekehitysprosessi tuki eettisen ja sensitiivisen työskentelyotteen kehittymistä sijoitetun lapsen perheen kanssa työskennellessä. Sosiaalialan asiakastyöosaamisen kompetenssin näkökulmasta tavoitteena oli ymmärtää vastuu

omasta osuudesta olla rakentamassa turvallista sekä osallistavaa kasvu ympäristöä lapselle. Sosiaalialan tutkimuksellisen kehittämisosaamisen kompetenssi oli myös liitännäinen opinnäytetyön aiheeseen. Tuotekehitysprosessissa suunniteltiin, toteutettiin sekä arvioitiin opas yhdessä yhteistyötahon kanssa. Kehitysprosessi sisälsi useita vaiheita ja toistuvaa yhteistyötä toisen toimijan kanssa. Lisäksi tuotekehitysprosessin yksi tavoite oli oppia laadukkaasta ja toimivasta yhteistyöstä sekä kommunikaation tärkeydestä. Nämä ovat olennaisia tekijöitä onnistuneessa kehittämisosaamisessa.

4 TUOTEKEHITYSPROSESSIN TOTEUTUS

Opinnäytetyön tuotekehitysprosessi toteutettiin yhteistyökehittämisen periaatteen mukaisesti. Toikko & Rantanen (2009) kuvaa tällaista prosessia toimija- ja käyttäjälähtöiseksi kehittämiseksi. Olennaista oli kohdentaa suunnitteluprosessi käyttäjien tarpeisiin heidän omilla konteksteissaan. Kehittämisessä korostettiin tuotteen käyttäjien konkreettista osallistumista suunnitteluprosessiin. Käytännössä yhteistyötaholta kerättiin tietoa, jonka avulla kehittämisprosessia saatiin ohjattua vastaamaan paremmin käyttäjien tarpeita. (Toikko & Rantanen 2009, 95–96.) Ennen varsinaista yhteistyökehittämistä tuotekehitystä varten kartoitettiin tietoperustaa aiheeseen liittyen. Tarkoituksena oli, että tulevaisuudessa yhteistyötahon kanssa tarkennettaisiin sekä laajennettaisiin jo raportin tietoperustassa olevaa tietämystä, jolloin oppaan sisältö kehittyisi spesifimmäksi. Käytännössä tämä tarkoitti siis sitä, ettei etukäteen ollut täyttä varmuutta oppaan lopullisesta sisällöstä.

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksen toteutus tehtiin Jämsän & Mannisen (2000) tuotekehitysprosessin mukaan, joka jakautui viiteen eri vaiheeseen. Vaiheet olivat kronologisessa järjestyksessä ongelmien ja kehittämistarpeiden tunnistaminen, ideointivaihe, luonnosteluvaihe, tuotteen kehittäminen sekä tuotteen viimeistely. Kuitenkaan vaiheesta toiseen siirtyminen ei vaatinut, että edellinen vaihe olisi päättynyt. Opinnäytetyön yhteistyötaholta saattoi esimerkiksi tulla yhteydenotto, joka edellytti luonnosteluvaiheen muokkaamista jälkikäteen.

4.1 Ongelmien ja kehittämistarpeiden tunnistaminen sekä ideointivaihe

Ongelmien ja kehittämistarpeiden tunnistamisen vaiheessa tärkeää oli selvittää ongelman laajuus, eli toisin sanoen tunnistaa asiakasryhmä ja kuinka yleinen ongelma on (Jämsä & Manninen 2000, 31). Tässä tuotekehitysprosessissa kehitettiin uusi tuote, eli opas sijoitetun lapsen perheen kanssa työskentelyyn. Aihe tuotekehitykseen oli saatu yhteistyötaholta, joka on pohjoispohjanmaalainen lastensuojelun erityisyksikkö. Yhteistyötaholta kartoitettiin tekstiviestitse, millaiselle opinnäytetyölle heillä on tarvetta. Melkein heti opinnäytetyöntekijät ja yhteistyötaho pääsivät yhteisymmärrykseen siitä, mikä olisi kaikista hyödyllisin ja sopivin aihe yksikköön. Kyseinen yksikkö tarjoaa laitoshoidon palveluja 10–17-vuotiaille lapsille ja nuorille. Asiakasryhmän oirekuvana on mielenterveydelliset sekä neuropsykiatriset haasteet. Oppaan aihe on relevantti ja tärkeässä osassa jokapäiväistä työskentelyä lastensuojelussa, koska sijoitettujen lasten perheet ovat osa arkipäiväistä lastensuojelutyötä. Tuotekehityksen kehittämistarpeeksi lukeutui se, että prosessissa käsiteltävä aihe on niin

laaja ja monipuolinen. Jo tuotekehittelyn alkuvaiheessa oli selvää, että laadukkaan ja relevantin tuotteen tekeminen vaatisi molemminpuolista ja toimivaa kommunikaatiota sekä sujuvaa yhteistyötä lastensuojeluyksikön kanssa. Ilman yhteistyötahon ammatillista näkökulmaa sisällön rajaamiseen opas ei välttämättä olisi muotoutunut sopivaksi käyttöympäristöönsä. Tällä tavoin oppaan keskeinen teema pyrittiin priorisoimaan tavoitteellisesti, jotta edellisessä kappaleessa kuvatut tavoitteet ja tarkoitukset tulisivat täyttymään.

Jämsän & Mannisen mukaan ideointivaiheessa kerätään ajatuksia yhteistyötaholta ja aletaan hyödyntämään saatua tietoa. Tässä tuotekehitysprosessissa käytettiin ideapankkimenetelmää, jossa poimittiin yhteistyötaholta toiveita ja ehdotuksia siitä, mitä tulisi tehdä kehittämistarpeen ratkaisemiseksi. (Jämsä & Manninen 2000, 37, 85.) Ennen ensimmäistä tapaamista opinnäytetyön tekijöiden kesken suunniteltiin rakenne tulevaa palaveria varten; määrittelyn kohteena oli muun muassa se, miten jo aiemmin rakennettu tietopohja esiteltäisiin ja mitä yhteistyötaholta haluttaisiin kysyä. Ensimmäinen tapaaminen sovittiin tekstiviestitse yksikön vastaavan ohjaajan kanssa tammikuun 2024 alkuun. Tapaamisen järjestäminen vaati kaikkien osapuolten aikataulujen tarkastelua ja yhteen sovittamista. Tämän tapaamisen aikana käytiin läpi suunnitellut kysymykset, eli puhuttiin seuraavien tapaamisten struktuurista sekä selvitettiin, onko yhteistyötaholla tiettyjä sisällöllisiä teemoja mitä he erityisesti haluaisivat oppaan sisältävän. Lisäksi kysyttiin millaisia haasteita he yleensä kohtaavat perheiden kanssa työskennellessä.

Keskustelun pääpointit kirjattiin ylös Word-tiedostoon omiksi muistiinpanoiksi. Palaverissa tärkeänä ja kantavana periaatteena pidettiin sitä, että kaikki osapuolet saivat äänensä kuuluviin ja keskustelu oli vastavuoroista. Tuotekehitysprosessin tuotteen ensimmäinen raakaversio esiteltiin yhteistyötaholle ja he antoivat vuorostaan omia kehittämisideoitaan jatkoon. Ensimmäinen raakaversio oli työstetty sen pohjalta, mitä opinnäytetyön tekijät olivat kokeneet olennaiseksi sisällyttää siihen. Tässä vaiheessa raakaversiossa oli kuusi sivua ja siinä käsiteltiin lastensuojelun asiakkuutta, perheen kanssa työskentelyä ja perheen kohtaamista. Lisäksi raakaversioon oli luotu etusivu, sisällysluettelo ja alkusanat. Lastensuojelun asiakkuudesta oli kirjoitettu, että lastensuojeluasiala kuuluu sekä lapselle että huoltajille, vaikka vain lapsi on virallisesti lastensuojelun asiakas ja ainoastaan hänelle tehdään merkintä lastensuojelun asiakkuudesta (Lehmuskoski, Palm & Suhonen 2023). Perheen kanssa työskentelyä oli lähdetty pohjaamaan kasvatuskumppanuus -käsitteen kautta ja siitä oli kirjoitettu, että keskusteluiden läpinäkyvyyden ylläpitäminen ja asioista suoraan puhuminen on tärkeää: ikävät ja hankalatkin asiat tulee ottaa puheeksi yhteisissä keskusteluissa (Järvinen ym. 2012, 82). Oppaassa luki perheen kohtaamisesta niin, että perheen kohtaaminen on työntekijälle

jatkuva prosessi, joka vaatii joustavuutta ja pitkäjänteisyyttä. Lisäksi oli mainittu, että perheet voivat tarvita aikaa tunteakseen olonsa mukavaksi ja turvalliseksi työntekijöiden kanssa. Luottamus rakentuu ajan kanssa, säännöllinen ja avoin vuorovaikutus voi auttaa tätä prosessia. (Mönkkönen 2018, 16–17.) Opinnäytetyön tekijät eivät vielä olleet alkaneet pohtia oppaan ulkoasua kovinkaan pitkälle, sillä keskittyminen oli oppaan sisällössä. Oppaan lopullista sivumäärää ei ollut vielä tässä vaiheessa määritetty.

Tämän kokoontumisen aikana tuotekehittelyn aihetta rajattiin siten, että opas keskittyy käsittelemään sijoituksen kolmea ensimmäistä kuukautta. Rajaaminen oli hyvin tarpeellista, koska tapaa- misella tultiin yhteisymmärrykseen siitä, että alkuperäinen aihe oli liian kattava eikä se olisi välttämättä pystynyt vastaamaan yksikön tarpeeseen. Alkuperäinen aihe tuotekehitykselle olisi ollut opas samasta aiheesta ilman aikamäärettä. Yhteisessä keskustelussa ideoitiin tärkeitä aspekteja kuten työntekijän rooli lastensuojelun sijaishuollossa, perheen asema työskentelyssä ja perheen sensitiivisen kohtaamisen tärkeys. Yhteistyötaho toi esille, että he olivat tyytyväisiä opinnäytetyön tekijöiden sen hetkiseen ideointiin teemoihin liittyen. Teemat olivat edellisellä sivulla mainitut perheen kanssa työskentely, perheen kohtaaminen ja lastensuojelun asiakkuus. Yhteistyötaho kuitenkin halusi oppaan sisältävän maininnan ensimmäisestä asiakassuunnitelmasta ja kaikkien osapuolten asiantuntijuudesta sekä tietoa perheen kohtaamisesta. Yhteistyötahon ideoinnissa korostui myös systeemisen lastensuojelun olennaisuus ja miten tämä näkökulma voitaisiin sisällyttää oppaaseen.

Kehittämisideat seuraavalle tapaamiselle liittyivät edellä mainittuihin teemoihin ja niiden sisällyttämiseen ammatillisesti tuotteeseen. Ideointivaiheessa opinnäytetyön tekijät alkoivat myös pohtimaan, miten laaditut laatutavoitteet saavutettaisiin. Selkeys saavutettaisiin, jos oppaaseen saataisiin luotua neutraali ulkoasu ja siinä käytettäisiin yksinkertaisia fontteja. Oppaan sisällön tulisi pysyä aiheessa. Jos edellä mainitut elementit toteutuisivat, tulisi oppaan lukemisen olla helppoa. Toinen päätetty laatukriteeri oli laadukas oppaan sisältö. Tämä laatukriteeri saavutettaisiin ajankohtaista tutkittuun tietoon perustuvaa lähdemateriaalia keräämällä ja tällöin oppaan sisältöä voitaisiin hyödyntää lastensuojeluyksikön työssä. Kolmanneksi laatukriteeriksi oli muodostunut mielenkiintoisuus. Mielenkiintoa pyrittäisiin lisäämään houkuttelevalla ulkoasulla ja tekstillä sekä rajaamalla aihe hyvin. Jos laatukriteeri toteutuisi, opasta olisi mielekästä lukea ja opas olisi sopivan mittainen.

4.2 Luonnosteluvaihe

Jämsä & Manninen toteavat, että luonnosteluvaihe käynnistyy, kun on saatu päätettyä alustavasti, millainen tuote halutaan suunnitella ja valmistaa. (Jämsä & Manninen 2000, 43.) Tässä vaiheessa tuotekehitystä konkretisoitui toimivan yhteydenpidon tärkeys yhteistyötahoon. Tarkoituksena oli, että luonnosteluvaihe etenisi järjestettyjen tapaamisten rinnalla, sillä niissä saataisiin uusia ideoita ja näkökulmia oppaan tekoon. Tässä vaiheessa ei ollut kuitenkaan vielä päätetty, kuinka monta tapaamista kokonaisuudessaan olisi tarpeen järjestää. Jo tuotteen teon alkuvaiheessa päätettiin, että opas valmistettaisiin ilmaisen Canva-verkkotyökalun avulla. Tuote haluttiin tehdä juuri tällä verkkotyökalulla, koska se oli ilmainen ja tekijöiden tiedossa jo aiempien koulutöiden kautta. Edellisten kokemusten vuoksi tiedossa oli, että Canvaa on suhteellisen helppo käyttää ja siellä on monipuolisia, esteettisesti kauniita mallipohjia. Opinnäytetyön tekijät tarkastelivat erilaisia mallipohja-vaihtoehtoja laadittujen laatukriteerien pohjalta; tarkoituksena oli löytää jokin yksinkertainen mallipohja, jossa ei olisi liian säväyttäviä värejä tai kuvioita. Tämän jälkeen alettiin valitsemaan mallipohjaan soveltuvia fontteja ja sivujen ulkoasuja, jotka miellyttivät opinnäytetyön tekijöiden visuaalista silmää ja vastasivat työlle asetettuja kriteereitä. Lisäksi laatukriteeri selkeydestä kulki jatkuvasti taustalla mukana, mutta tässä vaiheessa sitä ei juuri työstetty, sillä tuotekehittelyprosessi oli niin alussa, eikä opasta ollut vielä konkreettisesti olemassa.

Yksi laatukriteereistä oli tehdä oppaan ulkoasusta ja tekstistä myös mielenkiintoinen, jolloin mahdollinen lukija tarttuisi oppaaseen. Mielenkiintoa pyrittiin lisäämään pienillä yksityiskohtilla, kuten vaaleanpunaisilla kukilla ja värielementeillä. Oppaan sivuilla toistuu muutama erilainen malli, jolla pyrittiin lisäämään pientä vaihtelua. Nämä mallit koostuivat vaaleanpunaisesta värimaailmasta ja oppaan sivuilla oli edellä mainittuja minimalistisia yksityiskohtia. Oppaaseen valikoitui sama tekstityyli ja Neuton-fontti jokaiselle sivulle. Oppaassa pitäydyttiin tietyssä kirjoitusasussa, koska tämä loi tuotteeseen toivottua selkeyttä ja yhteneväisyyttä. Tärkeät termit korostettiin lihavointityökalulla ja tämä omalta osaltaan selkeyttää lukijan ymmärrystä pääteemoista. Samasta syystä sivujen otsikot muotoiltiin isommalle fonttikoolle kuin leipäteksti. Luonnosteluvaiheen alusta lähtien opinnäytetyön tekijöillä oli yhteinen ajatusmaailma ulkoasun toteutuksesta. Yhteistyötaholta ei tullut toiveita tai ideoita värimaailmaan tai ulkoasuun liittyen, mutta he rajasivat aihetta sen verran, etteivät halunneet oppaasta kovin räväkkää. Ainoana ulkoasukriteerinä oli, ettei tuotteessa olisi yhteistyötahon nimeä tai logoa.

Asetettujen laatuksiteereiden mukaisesti oppaan laadukasta sisältöä alettiin luonnostelemaan pidemmälle. Tämä prosessi jatkui siten, että opinnäytetyön tekijät alkoivat kartoittamaan lisää merkittäviä teemoja oppaan aiheeseen liittyen: keskustelussa nousi esille, kuinka lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle voi olla suuri kriisi koko perheelle ja vanhemmat voivat tarvita paljon tukea uuden roolinsa omaksumiseen. Opinnäytetyön tekijät myös pohtivat omakohtaisten työkokemustensa kautta, kuinka perhe saattaa usein jäädä prosessissa sivuun ja mahdollisesti menettää merkittävyyden tunteensa. Tämän opinnäytetyön tekijöiden kesken käydyn keskustelun kautta tärkeiksi teemoiksi valikoitui muun muassa vanhempien osallisuus ja vanhemmuuden tukeminen. Muita oppaan sisällön pääkohtia, kuten kaikkien osapuolten asiantuntijuus sekä perheen kohtaaminen, yhteistyötaho oli määritellyt jo merkittäväksi ideointivaiheessa. Tämä osaltaan vahvisti sitä ajatusta, että oppaan tulisi sisältää nämä teemat.

Kaikki edellä mainitut sisällöt painottuivat hyvin vahvasti useissa läpikäydyissä lähdemateriaaleisakin, jonka vuoksi tuntui luonnolliselta ja relevantilta lisätä nämä teemat oppaaseen. Vanhempien osallisuudesta tuli ilmi esimerkiksi se, että vanhempien osallisuus lastensuojelun arjessa on tärkeää. Osallisuudella tarkoitetaan ennen kaikkea vanhemman kuulluksi tulemistä, mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa perheensä asioihin sekä omien oikeuksien tuntemista. Onnistuneen osallisuuden johdosta vanhempi voi kokea olevansa tärkeä etenkin vanhempana, yhteistyökumppanina sekä ihmisenä. (Kasvatus- ja perheneuvonta ry.) Lähdemateriaaleissa kerrottiin, että jokaista sijoitetun lapsen vanhempaa tulee tukea, mutta se tapahtuu yksilöllisesti ja pohjautuu kunkin perheen tilanteeseen sekä henkilökohtaisiin tarpeisiin. Lastensuojeluyksikön tehtävä ei ole kuitenkaan korjata tai tukea kokonaisvaltaisesti vanhempaa hänen ongelmiaan, vaan pääpainona on tukea lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. (Laakso 2009, 115.) Videnin mukaan sekä lastensuojelun ammattilaiset että lapsen vanhemmat ovat molemmat kasvatustieteiden asiantuntijoita, mutta eri näkökulmasta. Ammattilaisten näkemys kasvatuksesta perustuu koulutukseen sekä työkokemukseen, kun taas vanhemmilla kokemukseen omasta lapsesta. Asiantuntijuudessa ei olekaan kyse tietämisestä, vaan rinnakkaisista tulkinnoista. (Viden 2007, 107–109.) Perheen ammatillinen kohtaaminen luo perustan, joka edesauttaa lasten hyvinvointia ja perheiden tukemista sijaishuollossa (Mönkkönen 2018, 16).

Oppaan sisältöön hankittiin tietoa useista eri lähteistä. Oleellista kuitenkin oli, että yhteistyötaholta saatu informaatio sovitettiin yhteen kirjallisuuden kanssa: käytännössä tämä tarkoitti sitä, että yhteistyötaholta saaduille kehitysideoille tuli löytää relevantit lähteet pohjaamaan niitä. Lähteeksi ei

siis voinut laittaa pelkästään yhteistyötahoa ja heidän sanojansa. Lähdemateriaali oppaan rakentamista varten hankittiin pääasiallisesti koulun kirjastoista ja verkkolähteistä ammattikorkeakoulun kirjaston nettisivujen kautta. Verkkoaineistoa etsittiin tietyillä hakusanoilla, jotka auttoivat muun muassa löytämään tietoa, joilla yhteistyön kehittämisideoiden relevanttius voitiin perustella. Käytettyjä hakusanoja oli esimerkiksi ”lastensuojelu”, ”lastensuojelun sijaishuolto”, ”kasvatusvastuun jakautuminen sijaishuollossa”, ”lastensuojelun prosessi”, ”kasvatuskumppanuus lastensuojelu” ja ”vanhempien osallisuus sijaishuollossa”. Kirjallisuutta lainattiin useaan eri otteeseen ja ne valikoitiin aiheeseen liittyvien otsikoiden perusteella. Ennen lainaamista kirjoja ja niiden sisällysluetteloja selailtiin läpi, jotta varmistui, että ne olisivat hyödyllisiä oppaan kannalta, eivätkä esimerkiksi keskittyisi liikaa avohuollon perhetyöhön tai hoidollisiin tukitoimiin.

Niin kirjallisuuden kuin verkkolähteiden luotettavuus pyrittiin varmistamaan sillä tavoin, että materiaalin oli tuottanut jokin aiheeseen perehtynyt tunnettu tutkija tai kirjailija; lähdemateriaalina käytettiin muun muassa Kaarina Mönkkösen (vanhempi yliopistonlehtori, dosentti) ja Jari Sinkkosen (lastenpsykiatrian erikoislääkäri, lääketieteen tohtori) kirjallisuutta (University of Eastern Finland, WSOY). Lisäksi vaikkapa Lastensuojelulaki ja Yleissopimus lasten oikeuksista näyttäytyivät luotettavina lähteinä, sillä ne ovat Suomessa voimassa olevia lakeja (Lastensuojelulaki 2007/417, Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991). Kun oppaan raakaversiota luonnosteltiin eteenpäin, samaan aikaan siihen mennessä käytettyjä lähdemateriaaleja hyväksyttiin myös yhteistyötaholla. Yhteistyötaho hyväksyi säännöllisesti esitellyn lähdeluettelon. Käytännössä yhteistyötaho siis luki myös lähdeluettelon läpi aina opasta silmällänsään. Edellä mainittujen raamien avulla pyrittiin rakentamaan mahdollisimman laadukas oppaan sisältö. Sen hetkinen oppaan sisältö koostui edellisissä kappaleissa kuvatuista teemoista, kuten esimerkiksi vanhempien osallisuudesta ja vanhemmuuden tukemisesta. Kokonaisuudessaan luonnosteluvaihe oli lyhytkestoinen ja työskentely kaiken kaikkiaan sujuvaa.

4.3 Tuotteen kehittäminen ja viimeistely

Tuotetta kehiteltäessä tehtiin mallikappale luonnosteluvaiheessa tehtyjen ratkaisujen mukaan. Tämä vaihe sisälsi varsinaisen tekemisvaiheen: ideointi- ja luonnosteluvaiheen aikana kerättyä palautetta hyödynnettiin ja sen myötä opasta sekä sen ulkoasua kehiteltiin lisää. (Jämsä & Manninen 2000, 85.) Tammikuussa 2024 oppaasta jatkettiin edellisen raakaversioon muokkaamista. Tuotteen kehittäminen meni osittain luonnosteluvaiheen kanssa päällekkäin ja raakaversio oli alkanut hiljalleen rakentumaan jo mallipohjaa suunniteltaessa. Työhön ryhdyttiin hahmottelemaan sisällysluettelo,

alkusanoja ja yleisesti oppaan rakennetta vielä paremmin. Tämä vaati hienosäätöä fonttien ja ulkoasuelementtien kanssa, jotta kokonaisuus säilyisi yhteneväisenä ja tavoitteiden mukaisena. Oppaaseen kerättiin tietoa opinnäytetyön raportin tietoperustasta ja tekstiä pilkottiin sivuille niiden teemojen mukaisesti. Esimerkiksi oppaan sivulle ”Perheen osallistaminen” lisättiin tietoa raportin kapaleesta vanhempien osallisuus sijaishuollossa. Kyseiselle sivulle lisättiin muun muassa maininta osallistumisesta hoito- ja kasvatussuunnitelmiin: oppaaseen kirjoitettiin, että huoltajia kannustetaan osallistumaan lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelmien laatimiseen (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2024). Työn edetessä kuitenkin vaikutti siltä, että tekstiä oli liikaa eikä oppaan raakaversio kattanut helppolukuisuuden kriteeriä. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että leipätekstiä oli sivuilla lähes koko sivun mittaisesti, jolloin teksti muuttui todella haastavaksi lukea.

Opinnäytetyön tekijöiden toimivan kommunikaation kautta tuotteen tekstiä karsittiin ja oppaan tekstin määrä saatiin maltillisemmaksi. Samalla pohdittiin sopivaa pituutta oppaalle ja käytiin uudelleen läpi, miten tuote saataisiin vastaamaan asetettuja tavoitteita. Opinnäytetyön tekijät olivat samaa mieltä siitä, ettei opas voi olla kovin pitkä tai sivut täynnä tekstiä. Mitään tarkkaa sivumäärää ei vielä kukaan päättänyt, mutta läpi tuotteen kehittelyn pituutta pidettiin silmällä, ettei opas muodostuisi liian työlääksi lukea. Oppaan selkeys pyrittiin varmistamaan pitäytymällä aiemmin valituissa esteettisissä ulkoasuvalinnoissa, jotka myös yhteistyötaho oli aikaisemmin hyväksynyt. Laatutavoitetta oppaan mielenkiintoisuudesta tavoiteltiin pysymällä aiheessa, pitämällä teksti selkokielisenä ja lisäämällä pieniä, silmää miellyttäviä yksityiskohtia ulkoasuun. Laadukasta oppaan sisältöä rakennettiin varmistamalla, että lähteet olivat ajankohtaisia ja perustuivat tutkittuun tietoon.

Tässä vaiheessa oppaan sisältöön etsittiin tietoa muun muassa perheen kanssa työskentelystä ja vanhemmuuden tukemisesta. Oppaaseen kirjoitettiin lisää myös asiakkuuden määritelmästä, perheen kohtaamisesta ja vanhemmuuden tukemisesta. Esimerkiksi Vidénin mukaan aikaisemmissa tutkimuksissa on määritelty ammattilaisten ja vanhempien yhteistyöstä niin, että molempien näkemykset ovat tasa-arvoisia ja toisenlaisia tulkintatapoja kunnioitetaan sekä Pitkänen toteaa, että kiintymyssuhdeteoria tuo ilmi sen, kuinka merkityksellisiä varhaiset kiintymyssuhteet ovat yksilön kehitykselle. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää tukea vanhemmuutta ja pyrkiä estämään läheissuhteiden katkaisua. (Vidén 2007, 107–109; Pitkänen 2012, 19.) Asiakkuuden määritelmää pohjattiin oppaaseen lisää systemisen lastensuojelun kautta. Systemisen lastensuojelun tavoitteena on luottamuksellisen ja positiivisen asiakassuhteen luominen lapseen sekä hänen huoltajiinsa. Lähtökohtana on tutkia yhdessä työntekijöiden sekä perheen kanssa perheen elämäntilannetta ja

siihen johtaneita tekijöitä. Systeemisellä lastensuojelulla tähdätään lapsen turvallisiin kasvuolosuhteisiin sekä hyvinvointia edistäviin muutoksiin. (Lahtinen 2018.) Perheen kohtaaminen -sivulle kirjoitettiin aktiivisesti kuuntelemisen tärkeydestä. Työntekijän tulee olla läsnä hetkessä ja varmistaa, että perhe tuntee tullessa kuulluksi. Perheelle täytyy antaa tilaa ilmaista itseään ja heitä tulee kuunnella ilman ennako-oletuksia. (Järvinen ym. 2012, 41–42.) Laadukkaan oppaan sisällön koaamisessa auttoi myös yhteistyötahon antama mielipide lähteiden ja oppaan sisällön soveltuvuudesta.

Kun oppaaseen oli saatu kasattua jonkinlaista runkoa, järjestettiin yhteistyötahon kanssa tapaaminen, jossa hyödynnettiin ideapankkimenetelmää. Aluksi oppaan raakaversio esiteltiin yhteistyötahon vastaavalle ohjaajalle ja hänelle kerrottiin, mitä tulevan työskentelyn olisi tarkoitus pitää sisällään. Esitelty raakaversio sisälsi kymmenen sivua ja ulkoasussa oli edelleen vaaleanpunainen värimaailma pienine yksityiskohtineen. Raakaversioon oli kirjoitettu lisää sisältöä ja lisätty tietoa vanhemmuuden tukemisesta, perheen kanssa työskentelystä sekä vanhempien osallisuudesta. Raakaversioon lisätty sisältö on avattu edellisessä kappaleessa. Yhteistyötaho oli tyytyväinen aiheen riittävään rajaukseen, tekstin napakkuuteen sekä jo kirjoitettuihin teemoihin.

Yhteistyötaho antoi positiivista palautetta oppaan fonteista ja värimaailmasta, sillä ne olivat selkeitä ja helppolukuisia. Yhteisen keskustelun kautta nousi esiin, että oppaaseen voisi olla kannattavaa lisätä muistilista vanhempien kanssa työskentelyn tueksi. Muistilistan ideana olisi, että siihen kootaisiin konkreettisia asioita, joita työntekijän tulee ottaa huomioon ja toteuttaa uuden perheen kanssa. Yhteistyötaho toivoi, että muistilista sisältäisi muun muassa omaohjaajatyöskentelyn tärkeyden, muistutuksen hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisesta sekä listauksen yleisistä teemoista, joista perheen kanssa olisi hyvä sopia. Tapaamisen lopuksi yhteistyötahon kanssa sovittiin, että tuotekehittelyä jatkettaisiin ja myöhemmin järjestettäisiin uusi palaveri. Tuotteen tekeminen jatkui aktiivisella aikataululla ja työskenneltäessä hyödynnettiin yhteistyötaholta saatuja ideoita, eli esimerkiksi muistilistaa ja omaohjaajatyöskentelyn tärkeyttä. Tässä vaiheessa tuotteen kehittelyä alettiin muiden oppaan teemojen lisäksi työstämään yhteistyötaholta saatua ideaa muistilistasta. Muistilistaan koottiin yhteistyötaholta saatuja ideoita, joita oli esimerkiksi asiakassuunnitelma, tulo- ja haastattelulomake sekä kuukausikoosteet. Lopputuloksena oli yhteistyötahon toivoma napakka ja selkeä työntekijän muistilista uuden perheen kanssa työskentelyyn.

Kun opas oli saatu rakennettua tekijöiden mielestä valmiiksi, sitä esiteltiin uudelleen yhteistyötaholle ja heiltä kysyttiin mahdollisia uusia kehittämisideoita oppaaseen. Yhteistyötaho oli tyytyväinen

sen hetkiseen tuotokseen ja antoi positiivista palautetta tuotteen sisällöstä; yhteistyötahon mukaan kaikki oppaan teemat olivat merkittäviä ja olennaisia. Tapaamisen aikana yhteistyötaholta nousi esille kuitenkin muutamia kehittämisideoita. Oppaan työntekijän muistilistaa haluttiin helppolukuisemmaksi ja selkeämmäksi, joten muutamia käsitteitä eroteltiin listalle erillisiksi kappaleiksi. Lisäksi asiakassuunnitelma-käsitteen sisältöä täsmennettiin tarkemmaksi. Tällä kertaa tapaamisella oli mukana myös yksikön työntekijä, joka antoi omalta osaltaan hyvää palautetta oppaan sisällöstä. Työntekijän mielestä oppaan teemat olivat tärkeitä ja selkeästi koottuja. Lisäksi hän piti oppaan ulkoasusta ja sivumäärästä. Jatkosuunnitelmaksi sovittiin, että oppaaseen tehtäisiin muutamat tapaamisella määritellyt korjaukset ja sen jälkeen yhteistyötahon puolesta tuote olisi valmis. Kehittämävaiheen aikana käydyt tapaamiset suoritettiin vuoden 2024 tammi- ja helmikuun aikana. Yhteistyötaho antoi oppaan kehittämiseen suhteellisen vapaat kädet, joten tapaamisia ei ollut tarpeellista sopia kovinkaan säännöllisesti. Viimeinen tapaaminen kuitenkin sovittiin järjestettäväksi maaliskuussa 2024, jolloin opinnäytetyön tuotosta arvioitaisiin yhdessä yhteistyötahon kanssa.

Lopputuotos on 13 sivuinen opas, joka luotiin erityistason yksikön henkilöstön työskentelyn tueksi. Oppaan kansisivun jälkeen tulee sisällysluettelo, johon on lueteltu oppaan käsittelemät teemat. Ne ovat alkusanat, kuka on meidän asiakas, perheen kohtaaminen, perheen kanssa työskentely, perheen osallistaminen, vanhemmuuden tukeminen, työntekijän muistilista uuden perheen kanssa työskentelyyn ja lähdeluettelo. Oppaan värimaailma on vaaleanpunainen ja joillakin sivuilla esiintyy pieniä vaaleanpunaisia kukkaelementtejä tai yksinkertaisia värigraafikoita. Koko opas on tehty Neuton-fontilla ja fonttikoko vaihtelee sen mukaan, onko kyseessä pääotsikko, alaotsikko vai leipäteksti. Tärkeät termit on korostettu lihavoitintyökalulla.

Kansilehden ja sisällysluettelon jälkeen tulee alkusanat -sivu. Alkusanoina avataan oppaan teemaa lyhyesti: siinä kerrotaan sijaishuollon ensimmäisen kolmen kuukauden kriittisyydestä, vanhempien ja sijaishuollon toimivan yhteistyösuhteen merkittävydestä sekä oppaan tarkoituksesta olla tukemassa työntekijöiden eettistä työskentelyotetta sijoitetun lapsen perheen kanssa (Saastamoinen 2010, 86; Lehmuskoski, Palm & Suhonen 2023). Seuraavaksi tulee sivu, jossa käsitellään lastensuojelun asiakkuutta. Sivulla kerrotaan, että vain lapsi on virallisesti lastensuojelun asiakas, vanhemmuus jatkuu myös lapsen sijaishuoltoon siirtymisen jälkeen, termi ”perhe” voi tarkoittaa asiakkaille hyvin eri asiaa ja systeeminen lastensuojelu tavoittelee luottamuksellisen asiakassuhteen luomista niin lapseen kuin hänen huoltajiinsa (Lahtinen 2018; Lehmuskoski, Palm & Suhonen 2023). Kolmas asiasivu sisältää tietoa työntekijän roolista perhettä kohdatessa. Prosessissa työntekijän tulee olla empaattinen, kulttuurisensitiivinen, aktiivinen kuuntelija ja aikaa antava. Perheen

ammattillinen kohtaaminen luo perustan, joka edesauttaa lasten hyvinvointia ja perheiden tukemista sijaishuollossa. (Hyväri 2017, 24; Helminen & Sukula-Ruusunen 2017, 49; Petrelius & Eriksson 2018, 21; Mönkkönen 2018, 16–17.)

Oppaan kolme seuraavaa sivua avaa perheen kanssa työskentelyä. Ensin käydään läpi kasvatuskumppanuus-käsitettä: vanhempi pyritään pitämään luonnollisena osana lapsen kasvatusta, asioista suoraan puhuminen on tärkeää, lapsen perheellä on oikeus tietää heitä koskevista vaatimuksista ja kaikkien osapuolten näkemykset ovat tasa-arvoisia (Vidén 2007, 107–109; Järvinen ym. 2012, 82). Tämän jälkeen tuodaan esiin, kuinka asiakkaiden kanssa työskentely vaatii moniulotteista toimintaa ammattilaiselta. Perheen kanssa työskenneltäessä selkeä viestintä, osallistava lähestymistapa, yhteisten tavoitteiden sopiminen lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi, yksilöllisyyden huomioiminen, pitkäjänteisyys sekä jatkuva arviointi ja palaute ovat merkittäviä tekijöitä. Ammattilaisella on käytössään laajempi toimintamahdollisuus sekä päätösvalta, mutta samaan aikaan velvoite ohjata asiakasta mahdollisimman hyvin. Perheen kanssa työskentelyn yhtenä lähtökohtana on toimivan yhteistyösuhteen luominen asiakkaan ja hänen verkostonsa kanssa. (Laitinen & Kempainen 2010, 12; Suikkanen-Malin 2015, 27; Kasvatus- ja perheneuvonta ry.)

Seuraavalla sivulla kuvataan keinoja perheen osallistamiseen. Aihetta pohjustetaan kertomalla, että vanhempien osallisuus tarkoittaa ennen kaikkea vanhemman kuulluksi tulemistä, mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa perheensä asioihin sekä omien oikeuksien tuntemista. Onnistuneen osallisuuden johdosta vanhempi voi kokea olevansa tärkeä etenkin vanhempana, yhteistyökumppanina sekä ihmisenä. Tapoja osallistaa vanhempaa on ottaa heidät mukaan päätöksentekoon, pitää heidät ajan tasalla lapsensa kuulumisista sekä kannustaa heitä osallistumaan lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelmien laatimiseen. (Kasvatus- ja perheneuvonta ry; Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017, 28–29; Voikukkia-toiminnan ja Vahvistu vanhempana -hankkeen työryhmä 2020, 16; Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2024.)

Vanhemmuuden tukemisesta on annettu tietoa oppaan kahdella seuraavalla sivulla. Vanhempaa voidaan tukea sijaishuollon aikana monin eri tavoin, huomioiden lapsen etu ja vanhemman yksilölliset tarpeet. Vanhemmuuden tukeminen sijaishuollon aikana on kriittisen tärkeää lapsen hyvinvoinnin ja perheen yhtenäisyyden takaamiseksi. Sivulla on kerrottu keskeisiä tapoja, joilla sijaishuollon ammattilaiset voivat tukea vanhemmuutta: olennaista on vanhempien kasvatustehtävän tukeminen, perheen voimavarojen korostaminen, tukeminen vanhempien tunteiden tunnistami-

sessä ja käsittelyssä, yhteydenpidon mahdollistaminen, tiedon antaminen oikeuksista sekä palautteen antaminen ja positiivinen vahvistaminen. Lopuksi kuvataan, kuinka ammattilaisen tulee tiedostaa vanhemmuuden sekä perheen sisäisissä suhteissa vallitsevat haasteet, jotka omalta osaltaan vaikuttavat olennaisesti tarjottavaan tukeen. Onnistunut vanhemmuuden tuki ei ainoastaan muokkaa sijaishuollon kulkua, vaan myös jättää positiivisen jäljen perheen elämään. (Kaikko & Friis 2009, 108; Laakso 2009, 115; Järvinen ym. 2012, 84–85; Terveystieteiden tutkimuskeskus 2022; Eriksson & Korhonen 2022, 23.) Oppaan kaksi viimeistä asiasivua kuvaavat työntekijän muistilistaa uuden perheen kanssa työskentelyyn. Muistilistassa mainitaan sijaishuoltoyksikön tutustumiskäynnin pääpiirteet, tulohaastattelulomakkeen täyttämisen vanhemmilla, asiakassuunnitelman tekeminen, perheen osallistaminen hoito- ja kasvatussuunnitelman tekoon, omaohjaajien vastuu tiivistä yhteydenpidosta perheen kanssa sijoituksen alussa ja kuukausikoosteiden laatiminen. Oppaan lopussa on sivu, jossa on tekijöiden nimet, oppaan julkistamisaika ja ammattikorkeakoulun nimi. Ihan viimeisenä oppaassa on kaksi sivua lähteitä, joita on hyödynnetty opasta rakennettaessa.

4.4 Tuotteen arviointi

Puolessa välissä maaliskuuta 2024 järjestettiin arviointikeskustelu yhdessä yhteistyötahon kanssa. Paikalla olivat molemmat opinnäytetyön tekijät sekä yksikön vastaava ohjaaja, joka pääasiallisesti oli ollut mukana kehittämässä tuotetta. Pohjana arviointikeskustelulle käytettiin liitteenä olevaa ”kysymykset laatutavoitteiden saavuttamiseksi” (kts. liite 1). Ensimmäinen kysymys käsitteli sitä, kokiko yhteistyötaho oppaan selkeäksi. Alusta lähtien yhteistyötaho on kokenut oppaan selkeäksi sekä yksinkertaiseksi, eikä hänellä ollut muuta lisättävää. Toisessa kysymyksessä pyydettiin palautetta oppaan sisällön laadukkuudesta. Tässä kohtaa yhteistyötaho korosti muistilistan oleellisuutta ja arvokkuutta: palautteena oli, kuinka se on ”niin lähellä konkreettista työskentelyä kuin mahdollista” ja ”sitä varmasti hyödynnetään tulostamalla muistilista toimiston seinälle”. Yhteistyötahon mukaan heidän pitkäaikaisena toiveenansa on ollut saada tämän kaltainen muistilista työskentelyn tueksi. Keskusteltua käytiin myös siitä, ettei omaohjaajatyöskentely toteudu välttämättä niin ideaalisti kuin muistilistaan on kirjoitettu, mutta se on kuitenkin vastaavan ohjaajan mukaan lähtökohtaisesti hyvä tavoitetilä ja siitä syystä tärkeää sisällyttää muistilistaan.

Oppaan sisällön laadukkuutta yhteistyötaho arvioi kokonaisuudessaan ajantasaiseksi sekä paikaansa pitäväksi. Lisäksi yhteistyötaho piti oppaaseen sisällytetyistä termeistä kuten kasvatus-

kumppanuus ja kulttuurisensitiivisyys. Maininta hankalien asioiden puheeksi ottamisesta ja hienovaraisuudesta nostettiin myös tärkeäksi kohdaksi yhteistyötahon toimesta. Seuraavaksi yhteistyötaho arvioi oppaan mielenkiintoisuutta eikä vastaava ohjaaja löytänyt mitään negatiivista sanottavaa. Hän koki oppaan pituuden juuri sopivaksi ja ulkoasu oli silmää miellyttävä. Viimeinen kysymys koski yhteistyökehittämisen toimivuutta. Yhteistyötaho ei nähnyt yhteiskehittämisessä ongelmaa ja hän oli opinnäytetyön tekijöiden kanssa samaa mieltä siitä, että tapaamisia oli sopivin väliajoin ja riittävästi. Lopuksi yhteistyötaholta kysyttiin kehittämisideoita, mutta vastaava ohjaaja koki, ettei niitä ole juuri annettavaksi, koska hänen antamat korjausehdotukset on tehty ajallaan ja toiveiden mukaisesti. Yhteistyötahon mielestä opas on ”niin hyvä kun se voi vaan olla”.

Huhtikuun 2024 lopussa opinnäytetyön tekijät arvioivat itse tuotekehitysprosessia ja asetettujen tavoitteiden täyttymistä. Pohjana arvioinnille käytettiin liitteenä olevaa ”kysymykset laatutavoitteiden saavuttamiseksi” (kts. liite 1). Ensimmäinen kysymys käsitteli oppaan selkeyttä. Läpi oppaan on käytetty samaa fonttia, ja sivuilla ei ole ylimääräisiä tai häiritseviä elementtejä. Tekijöiden mielestä opas pysyy hyvin ennalta rajatussa aiheessa eikä teksti karkaa käsittelemään teemoja, jotka eivät ole oleellisia tuotteen kannalta. Kaiken kaikkiaan oppaan ulkoasu ja sisältö ovat silmää miellyttäviä, johon tekijät läpi tuotekehitysprosessin pyrkivätkin. Laatutavoite selkeydestä on saavutettu hyvin. Toisessa kysymyksessä arvioitiin oppaan sisällön laadukkuutta. Oppaassa on käytetty kattavaa lähdemateriaalia, joka tukee sisällön ammatillisuutta ja relevanttiutta. Muutama käytetyistä lähteistä on 2000-luvun alkupuolelta, mikä ei vastaa kriteeriä ajankohtaisesta tiedosta – toisaalta näistä lähteistä löydetty tieto on silti ollut paikkaansa pitävää, joten niitä on päädytty käyttämään siitä huolimatta. Kyseistä tuotetta voi hyödyntää lastensuojeluyksikön työssä, sillä se sisältää tärkeitä ja periaatteellisia teemoja, joita ammattilaisen tulisi ottaa huomioon työskennellessään. Nämä teemat ovat varmasti monelle ammattilaiselle itsestään selviä, mutta opas voi olla tukena muistuttamassa näistä peruspilareista. Toisaalta opas ei ota erityisen hyvin huomioon asiakkaiden erilaisia taustoja tai anna kovin paljon konkreettisia työkaluja oppaassa mainittuihin aiheisiin.

Kolmantena arvioitiin oppaan mielenkiintoisuutta. Opinnäytetyön tekijöiden mielestä oppaassa on mielenkiintoinen ulkoasu ja teksti. Ulkoasun värimaailma on esteettisesti kaunis ja se pitäytyy sopivan neutraalina. Ulkoasu kiinnittää tekijöiden mielestä mielenkiinnon tarttua oppaaseen ja perehtyä sisältöön. Sisältö vastaa oppaan aihetta, mutta joillakin sivuilla sisältö on aseteltu turhan tiivistä. Tämä voi johtaa siihen, että sivun rakenne näyttää liian raskaalle, eikä lukija välttämättä koe mielekkääksi lukea sitä. Opas on kuitenkin sivumäärältään sopivan mittainen ja tämä edesauttaa sitä,

että lukija mahdollisesti kävisi läpi koko sisällön. Neljäs kysymys koski yhteistyökehittämisen toimivuutta. Kokonaisuudessaan yhteistyökehittäminen oli mutkatonta: tekijöiden ja yhteistyötahon välillä ei tullut missään vaiheessa näkemuseroja tuotteen kehittämisestä sekä tapaamiset onnistuivat sovitusti. Yhteistyötaho luotti opinnäytetyön tekijöiden osaamisen ja tuki sopivissa määrin kehittämisprosessia niin, että työ eteni sujuvasti.

5 TUOTEKEHITYKSEN KOKONAISARVIOINTI

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksen toteutus tehtiin Jämsän & Mannisen (2000) tuotekehitysprosessin mukaan. Lopputuloksena on opas, jonka tarkoituksena on tukea lastensuojelun erityisyksikön työntekijöiden ammatillista työskentelyä. Oppaan aihe on tärkeässä osassa jokapäiväistä lastensuojelutyötä etenkin siitä syystä, että lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle voi olla perheelle elämää mullistava kriisi. Lastensuojelun ammattilaisen on merkittävää ymmärtää, että säännöllistä työskentelyä tulee tehdä lapsen lisäksi myös hänen perheensä kanssa. Usein perhe saattaa jäädä hieman taka-alalle, vaikka onnistuneen sijoituksen lähtökohtana on systeeminen työote ja jokaisen osapuolen sensitiivinen huomioiminen. (Laitinen & Kempainen 2010, 10–11.) Opas koostuu 13 sivusta ja se käsittelee perheen kohtaamista, perheen kanssa työskentelyä, perheen osallistamista, vanhemmuuden tukemista ja työntekijän muistilistan uuden perheen kanssa työskentelystä.

Kaiken kaikkiaan tuotekehitysprosessi Jämsän & Mannisen (2000) pohjalta oli suhteellisen sujuvaa ja yksinkertaista. Malli antoi selvät raamit työskentelylle ja auttoi edistämään tuotetta luontevassa järjestyksessä. Toisaalta malli antoi myös joustovaraa ja sen eri vaiheita pystyi työstämään tarvittaessa hieman yhtä aikaa. Tuotetta ei kuitenkaan tehty kirjaimellisesti prosessin ohjeiden mukaisesti; esimerkiksi ensimmäisessä vaiheessa mainittiin, että olisi tärkeää selvittää ongelman laajuus, mutta tässä opinnäytetyössä ei ollut periaatteessa kyse minkään ongelman ratkaisemisesta. Jämsän ja Mannisen prosessin ohjetta piti siis hieman soveltaa opinnäytetyön aiheeseen sopivaksi. Tuotetta tehtäessä tuli vaikutelma, että tämä tuotekehitysprosessi sisälsi kaikki tarvittavat vaiheet laadukkaasti tuotteen saavuttamiseksi. Tämä vaikutelma syntyi sen perusteella, että prosessi tuntui melko mutkattomalta ja opas saatiin rakennettua halutulla tavalla. Lisäksi vaikutelmaa vahvisti yhteistyötaholta ja ohjaavilta opettajilta saatu palaute.

Opinnäytetyön tuote tehtiin yhteistyökehittämisen avulla, mikä sopi hyvin Jämsän ja Mannisen tuotekehitysprosessin rinnalle. Esimerkiksi ideointivaiheessa hyödynnettiin ideapankkimenetelmää ja sen avulla yhteistyötaholta saatiin kerättyä tarpeellisia kehitysideoita tuotteen rakentamiseksi. Tuotteen kehittelyvaihe antoi mahdollisuuden työstää opasta yhteistyötahon toiveiden mukaisesti ja tehdä tarpeellisia korjauksia prosessin edetessä. Vaikka Jämsän ja Mannisen tuotekehitysprosessin malli ei ole viimeisiltä vuosilta, niin sen sisältö oli relevantti ja edesauttoi valmistamaan hyödyllisen sekä kelvollisen tuotteen. Lastensuojelumaailmaan tämän kaltaisen tuotteen tekeminen on

tarpeellista, koska asiakkaat ovat valitettavasti heikompiosaisia ja tällä saralla riittää aina kehitettävää. Lastensuojelun asiakkaat tarvitsevat sijaishuollon aikuisilta tukea, riittävää huolenpitoa ja eritoten turvalliset kasvuolosuhteet. Jos on lapsen edun mukaista, perhe on myös luomassa lapsen arkea ja täten perheen huomioon ottaminen lastensuojelun työssä on välttämätöntä. Tämän tyyppisillä tuotekehitysprosesseilla voi olla positiivisia vaikutuksia lastensuojelun työkenttään; vaikka tuotekehittely ei välttämättä toisi sisällöltään uusia oivalluksia, se voi osaltaan muistuttaa ammattilaisia arjen tärkeistä tekijöistä, kuten empaattisesta ja eettisestä kohtaamisesta sekä kuulluksi tulemisen merkittävyydestä.

6 POHDINTA

Molemmille tekijöille opinnäytetyö ja siihen liittyvän oppaan tuottaminen oli ensimmäinen kerta. Tämän vuoksi työskentelyn alkuvaihe oli hieman haasteellista ja työhön orientoituminen vaati aikaa sekä laajaa panostusta. Kokonaiskuvan hahmottamiseksi täytyi esimerkiksi perehtyä eri Moodlealustoihin, muiden valmiisiin opinnäytetöihin, käydä keskusteluita muiden samassa tilanteessa olevien opiskelijoiden kanssa ja osallistua opinnäytetyön tekoon liittyviin työpajoihin. Yksi pääasiallisista haasteista oli se, että opinnäytetyön suunnitelmaa tehtäessä ei ollut vielä ollenkaan varmaa millaiseksi opas lopulta tulisi muodostumaan. Tämän vuoksi suunnitelmapohjaan kirjoitettu tietoperusta oli hieman hajanainen ja keskeneräinen. Oli etukäteen jo tiedossa, että tällainen vaihe kuuluu yhteistyökehittämisessä tehtävän oppaan rakentamiseen, mutta se loi omalta osaltaan työskentelyyn silti epävarmuutta ja jatkuvaa huolellista opinnäytetyön raportin tietoperustan muokkaamista. Vaativan alkuvaiheen jälkeen työskentely kuitenkin muuttui koko ajan sujuvammaksi ja sujuvammaksi.

Pikkuhiljaa raamit työskentelylle alkoivat rakentua ja tuli ilmeiseksi, että opinnäytetyö ei edisty ilman konkreettista, säännöllistä kirjoittamista ja aiheeseen perehtymistä kattavien lähdemateriaalien kautta. Tämän ymmärtäminen motivoi aktiivista ja sääntillistä työskentelyä, jotta opinnäytetyötä saataisiin eteenpäin hyvässä tahdissa. Opinnäytetyön tekijöiden kokoaikainen työskentely oli tiivistä ja säännöllistä, sillä jo oppaan tekoa aloitettaessa molemmilla oli selvä visio valmistumisesta keväällä 2024. Tuotekehitysprosessin aikana kommunikaatio tekijöiden välillä oli avointa, realistista sekä aktiivista. Läpi työskentelyn motivaatio pysyi suhteellisen hyvänä ja tämän ansiosta työ edistyi melko ripeällä tahdilla. Molemmilla tekijöillä tuotekehittelyn teko oli prioriteetti ja opasta työstettiin useana päivänä viikossa monien tuntien ajan. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön tekeminen oli äärettömän opettavaista, vaativaa ja myös palkitsevaa.

Opinnäytetyön tuotekehitysprosessin luotettavuutta arvioitiin monella eri tavalla ja sitä tapahtui läpi työskentelyn. Luotettavuus rakentui esimerkiksi ajankohtaisista ja relevanteista lähdemateriaaleista. Lähteiden etsimiseen käytettiin runsaasti aikaa ja lähteiksi pyrittiin valitsemaan sellaisia materiaaleja, jotka olivat luotettavia ja antoivat tarpeellista tietoa opinnäytetyön aiheeseen liittyen. Lähteiden luotettavuus perusteltiin muun muassa sillä, että materiaalin oli tuottanut jokin aiheeseen perehtynyt tunnettu tutkija tai kirjailija. Lisäksi ohjaavien opettajien sekä yhteistyötahon antamat rakentavat ohjeistukset työskentelyn jatkamiseen auttoivat valmistamaan tuotteesta luotettavan ja

validin. Ohjaavien opettajien kanssa käydyt palaverit ohjasivat työskentelyä tarvittuina hetkinä ja tukivat kriittisesti opinnäytetyön oikeanlaista etenemistä; ohjaaviin opettajiin otettiin yhteyttä aina siinä vaiheessa, kun tuntui, että opinnäytetyön teossa esiintyi epävarmuutta tai jo tehdyille muutoksille haluttiin vahvistusta. Tällainen tapa tehdä yhteistyötä ohjaajien kanssa oli toimivaa ja luontevaa. Yhteistyötaho taas antoi ensikäden tietoa ja konkreettista mallinnusta lastensuojelun työkentästä, jotta voitiin varmistaa se, että opinnäytetyö kohdistui oikealla sekä hyödyllisellä tavalla heidän käyttöönsä. Ilman tätä opinnäytetyön luotettavuus olisi voinut kärsiä huomattavasti ja tämä fakta pyrittiin huomioimaan heti työskentelyn alusta alkaen. Nämä luotettavuuden mittarit heijastuivat melko hyvin myös opinnäytetyölle asetettuihin laatutavoitteisiin.

Opinnäytetyön suunnitelmaa tehdessä ilmeni, ettei opinnäytetyöhön luultavasti liity konkreettisia tai merkittäviä eettisiä lähtökohtia. Kuitenkin opasta tehdessä huomioitiin, ettei kenenkään henkilötietoja paljastu, tapaamisiin liittyvät dokumentit säilytettiin huolellisesti ja kaikki mahdolliset riskialtiit dokumentit hävitettiin turvallisesti opinnäytetyön valmistuttua. Myös yhteistyösopimuksen tekeminen omalta osaltaan turvasi opinnäytetyöntekijöiden sekä yhteistyötahon oikeusturvaa. Läpi työskentelyn opinnäytetyön tekijät tiedostivat, että heitä koskee vaitiolovelvollisuus. Opinnäytetyötä tehtäessä otettiin siis huomioon Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyviä tieteellisiä menettelytapoja (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 14). Tapaamisilla yhtenä lähtökohtana pidettiin sitä, että ketään yhteistyötahon henkilöstöstä ei voinut vaatia osallistumaan suunnittelupalaveriin tai palautteen antoon. Siksi työskentelyssä tuli ottaa huomioon, että osallistujamäärä ei välttämättä olisi aina suuri. Opinnäytetyötä edistettiin sillä tiedolla, mitä yhteistyön kautta pystyttiin saamaan. Opinnäytetyön tekijät kävivät myös läpi Arenen julkaisun vastuullisesta opinnäytetyöstä ja hyödynsivät muun muassa julkaisussa olevaa opiskelijan muistilistaa (Arene 2020).

Läpi tuotteen tekoprosessin osallistujien määrä yhteistyötahon kautta oli suhteellisen pieni kuten oli arvioitu jo suunnitteluvaiheessa. Osaltaan tällainen ratkaisu selkeytti palaverien järjestämistä ja yhteiskehittämistä, mutta toisaalta jos osallistujia olisi ollut enemmän, oppaaseen olisi voitu saada moninaisempaa palautetta ja useampia kehittämisideoita. Työskentelyn edetessä konkretisoitui, että yhteistyötaho antoi opinnäytetyön tekijöille paljon valtuuksia päättää itse asioista oppaaseen liittyen. Samalla yhteistyötaho kuitenkin antoi säännöllisesti rakentavaa palautetta oppaasta, josta voitiin tehdä johtopäätöksiä, että tuotetta rakennettiin oikeaan suuntaan ja lähteiden avulla oli saatu kasattua relevanttia tietoa. Kuten jo suunnitteluvaiheessa lähtökohdaksi asetettiin, yhteistyökehittäminen toteutettiin niin, että kaikki osallistajat nähtiin tasavertaisina ja lähestymistapa ei saanut missään vaiheessa yhteistyötä olla painostavaa tai loukkaavaa.

Opinnäytetyön tekijöiden ammatillisen oppimisen kehittäminen perustui kolmeen sosiaalialan kompetenssiin: sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyöosaaminen sekä tutkimuksellinen kehittämisosaaminen (Sosiaalialan ammattikorkeakoulun kompetenssit 2023). Lisäksi tavoitteena oli kehittää kriittistä ajattelua sekä lastensuojelualan tietoutta. Sosiaalialan eettisen osaamisen näkökulmasta tuotteen teko tuki ymmärrystä eettisestä ja sensitiivisestä työskentelyotteesta sijoitetun lapsen perheen kanssa sekä asiakkaan kunnioittavasta kohtaamisesta. Jo ennen opinnäytetyön aloittamista tekijöillä oli käsitys siitä, kuinka merkittävässä roolissa perhe on lapsen sijaishuoltoprosesseissa. Kuitenkin tuotteen ja tietopohjan työstäminen syvensi ammatillista ajattelumaailmaa siitä, miten perhe tulee sisällyttää oikealla tavoin osaksi systeemiä sekä kuinka välttämätöntä perhe on ottaa huomioon jokapäiväisessä työskentelyssä. Perhettä tulee kuulla ja heidän asetelmansa lastensuojelun systeemissä tulee ymmärtää sensitiivisestä näkökulmasta. Yksilöllisten tarpeiden huomioiminen on erittäin tärkeää ja toimiva yhteistyö vanhempien kanssa takaa ihanteellisessa tilanteessa laadukkaat kasvuolosuhteet lapselle. Etsitty tietoperusta auttoi antamaan laadukasta informaatiota muun muassa siitä, miten vaikeaa lastensuojelun asiakkuus voi olla perheille ja miten se vaikuttaa kokonaisvaltaisesti perheen tilanteeseen. Tässä korostuu entisestään oma ammatillinen reflektio, kuinka kohdata asiakkaat eettisesti sekä ymmärtäen. Opinnäytetyön teko edisti myös ajatusta siitä, että taustalla vallitsevista tekijöistä huolimatta vanhemmat voivat olla lapselle hyvin tärkeitä perheenjäseniä ja heidän välisiään suhteita tulee ylläpitää, jos se on lapsen edun mukaista.

Sosiaalialan asiakastyöosaamisen kompetenssi on laaja kokonaisuus ja monista sen eri osa-alueista opittiin tuotteen teon aikana. Tämän kompetenssin perspektiivistä opinnäytetyön tuottaminen lisäsi ymmärrystä muun muassa perheen osallistamisesta, vanhemmuuden tukemisesta, yhteistyövelvoitteesta ja jokaisen perheen yksilöllisten voimavarojen huomioimisesta. Tulevaisuuden sosiaalialan ammattilaisina tulee ymmärtää vastuu omasta osuudesta olla rakentamassa turvallista sekä osallistavaa kasvuympäristöä lapselle. Asiakastyöosaamisessa avainasemassa on riittävä empatiakyky, ammatilliset ja sensitiiviset toimintaperiaatteet sekä kunnioitus asiakkaan ainutlaatuisuutta kohtaan. Työntekijän tulee säännöllisesti reflektoida ja kehittää omaa osaamistaan muuttuvien yhteiskunnan rakenteiden mukaisesti. Tällöin työntekijä pystyy vastaamaan mahdollisimman hyvin tuen tarpeeseen ja edistämään asiakkaan kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Myös sosiaalialan tutkimuksellisen kehittämisosaamisen kompetenssi oli olennaisesti liitännäinen opinnäytetyön aiheeseen: opinnäytetyössä suunniteltiin, toteutettiin sekä arvioitiin opas yhdessä yhteistyötahon kanssa. Tuotekehitysprosessin suunnitelmallinen noudattaminen auttoi luomaan

melko laajan ymmärryksen toiminnallisen tuotteen toteuttamisesta, etenkin kun tuotteen kehittämistä ei ollut minkäänlaista aikaisempaa kokemusta. Tuotteen kehittäminen vaatii perusteellista perehtymistä aiheeseen ja joustavaa struktuuria työskentelyn eri vaiheissa. Opinnäytetyön aikana tuli ilmi, että etenkin jos kehittämiseen osallistuu useita osapuolia, oli tärkeää olla jonkinlainen aikataulu. Samalla oli kuitenkin oltava tietynlaista sopeutumiskykyä muuttuviin tilanteisiin muiden mahdollisten tarpeiden mukaisesti. Kehitysprosessi sisälsi toistuvaa yhteistyötä toisen toimijan kanssa, joten yhteistyökehityksen piirteet mallintuivat aika selkeästi. Lisäksi työn kautta sai oppia laadukkaasta ja toimivasta yhteistyöstä sekä kommunikaation tärkeydestä. Nämä olivat olennaisia tekijöitä onnistuneessa kehittämisosaamisessa.

Oman asiakastyöosaamisen kasvun näkökulmasta opinnäytetyön tekijöille muotoutui selkeästi muun muassa se millaisia asioita tulee ottaa huomioon, kun perhe kohdataan ensimmäistä kertaa. Työntekijän tulee huomioida perheen yksilölliset piirteet ja tarpeet sekä kyetä tarjoamaan riittävästi aikaa perheen kohtaamiseen. On tärkeää pystyä hahmottamaan mahdollisimman hyvin perheen elämäntilanteen kokonaiskuva ja huomioida, että taustalla voi olla hyvin erilaisia kokemuksia, jotka omalta osaltaan voivat tuoda haasteita perheen kanssa työskentelyyn. Ammatillaisen täytyy ymmärtää, että luottamuksen rakentaminen voi viedä aikaa; asiakkaan luottamusta voi lisätä kokemus kuulluksi tulemisesta ja osallisuudesta, joten näihin asioihin on erittäin merkittävää panostaa. Vaikka lastensuojelun sijaishuollon arjessa tehdään pääsääntöisesti töitä lapsen kanssa, tulee ammatillaisen silti pitää mielessä systemisen lastensuojelun periaate. Jos on vain lapsen edun mukaista, perhe tulee sisällyttää aktiivisena osapuolena lapsen elämään.

Eettisen osaamisen ammatillinen reflektointi kehittyi esimerkiksi siten, että opinnäytetyön tekijät syvensivät ymmärrystään asiakkuuden moninaisuudesta ja tunneskaalasta, jota perhe mahdollisesti kokee lapsen ollessa sijaishuollossa. Vaikka opinnäytetyön työstämisen alusta alkaen on ollut eettinen ajattelumalli siitä, että kaikki perheet ovat taustoistaan huolimatta yhdenvertaisia, on tuotekehittely edistänyt tätä lähtökohtaa. Työntekijän omat mahdolliset ennakkoluulot tai oletukset eivät saa näkyä työskentelyssä millään tavoin. Tutkimuksellisen kehittämisosaamisen kompetenssin näkökulmasta opinnäytetyön teko opetti paljon uutta. Aikaisempaa kokemusta vastaavanlaisesta ei ollut, joten jo suunnitteluvaiheesta lähtien opinnäytetyön tekijät pääsivät harjoittelemaan uudenlaisia työskentelytapoja. Tämä kehittämistyö antoi monipuolista perspektiiviä yhteistyön tekemisestä, pitkäjänteisyydestä, kommunikaation tärkeydestä ja avun pyytämisestä tarvittaessa.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyön tekijät ovat tyytyväisiä työn lopputulokseen. Opas sisältää halutut ja hyödylliset teemat, sekä vastaa suunniteltuun tarpeeseen. Opas on luotu yhteistyössä yhteistyötahon kanssa ja näin saatu sopivaksi käyttöympäristöönsä. Ihanteellisinta olisi, jos luotua opasta voitaisiin käyttää yhteistyötahon henkilöstön työskentelyn tukena ja mahdollisesti hyödyntää vaikkapa uusien työntekijöiden perehdyttämisessä. Oppaalla haluttiin tuoda esiin sitä, kuinka perheen huomioonottaminen on välttämätöntä eikä sitä tulisi unohtaa, vaikka perhe ei olisi samalla tavalla läsnä lastensuojelun arjessa kuin lapsi itse. Opinnäytetyön tekijöiden yhteistyö oli saumatonta ja tuotteliasta, joten opinnäytetyön teon prosessista jäi kaiken kaikkiaan positiivinen yleisvaikutelma. Täten tulevaisuutta ajatellen tämä työ mataloitti kynnystä mahdollisesti tuottaa jotain samantapaista jatkossakin.

LÄHTEET

Aaltio, Elina & Isokuorti, Nanne 2019. Systemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementit. Kuvaus asiakastason ydinelementeistä, tavoitteista ja toimintamekanismeista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: työpaperi. Hakupäivä 3.10.2023. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138967/Ty%c3%b6paperi%2033%20Systemisen%20lastensuojelun%20toimintamallin%20ydinelementit%20Aaltio%20ja%20Isokuorti VALMIS.pdf?sequence=4&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138967/Ty%c3%b6paperi%2033%20Systemisen%20lastensuojelun%20toimintamallin%20ydinelementit%20Aaltio%20ja%20Isokuorti%20VALMIS.pdf?sequence=4&isAllowed=y)

Aarnio, Noora 2018. Toipuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa – miten ammattilaiset voivat tukea nuorta ja hänen vanhempiaan sijoituksen alkuvaiheessa? Teoksessa Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa (toim. Päivi Petrelius & Pia Eriksson). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: työpaperi. Hakupäivä 3.10.2023. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN ISBN 978-952-343-208-6.pdf](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN%20ISBN%20978-952-343-208-6.pdf)

Arene 2020. Vastuullinen opinnäytetyö. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Hakupäivä 25.4.2024. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/Arenen%20ONT%20eettiset%20ohjeet%20esitysmateriaali%202020.pdf?t=1578486373>

Bardy, Marjatta 2013. Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Teoksessa Lastensuojelun ytimissä (toim. Marjatta Bardy). Neljäs uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Hakupäivä 2.10.2023. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN ISBN 978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN%20ISBN%20978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Bardy, Marjatta & Heino, Tarja 2013. Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Teoksessa Lastensuojelun ytimissä (toim. Marjatta Bardy). Neljäs uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Hakupäivä 2.10.2023. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN ISBN 978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN%20ISBN%20978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Enroos, Rosi, Heino, Tarja & Pösö, Tarja 2016. Huostanotto – lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.

Eriksson, Pia & Korhonen, Päivi 2022. Sijaishuollon lapsikohtaisen valvonnan malli. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: työpaperi. Hakupäivä 16.2.2024. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143709/URN ISBN 978-952-343-808-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143709/URN%20ISBN%20978-952-343-808-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Eriksson, Pia & Säles, Emilia 2021. Lastensuojelun perhehoidon järjestäminen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: työpaperi. Hakupäivä 26.1.2024. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/141024/URN ISBN 978-952-343-627-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/141024/URN%20ISBN%20978-952-343-627-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Fagerström, Katarina 2016. Ihmissuhteita rakentava ja ylläpitävä lastensuojelu. Hackneyn malli ja systeminen käytäntö lastensuojelutyössä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: työpaperi 42/2016. Hakupäivä 26.3.2024. <https://www.julkari.fi/handle/10024/131498>

Heino, Tarja, Berg, Kristiina & Hurtig, Johanna 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys: lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Helminen, Pirjo & Sukula-Ruusunen, Kirsi 2017. Kokonaisvaltainen asiakkaan kohtaaminen ja tilannearviointi ohjaustyössä. Teoksessa Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveydenhuollossa (toim. Jari Helminen). Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Hyväri, Susanna 2017. Asiakslähtöisyyden periaatteet ja toteutuminen sosiaali- ja terveystalveissa. Teoksessa Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveydenhuollossa (toim. Jari Helminen). Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Ikonen, Leeni 2013. Salassa pidettävä – suojeleeko laki lasta vai lastensuojelijaa? Radium-kirjat.

Jämsä, Kaisa & Manninen, Elsa 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Vantaa: Tammi.

Järvinen, Riitta, Lankinen, Aila, Taajamo, Terhi, Veistilä, Minna & Virolainen, Arja 2012. Perheen parhaaksi: perhetyön arkea. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Kaikko, Kirsi & Friis, Leila 2009. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Lastensuojelun ytimissä (toim. Marjatta Bardy). Neljäs uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Hakupäivä 28.1.2024. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN ISBN 978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN%20ISBN%20978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Kasvatus- ja perheneuvonta ry. Lastensuojelu. Osallisuus. Hakupäivä 25.10.2023. <https://suomenkasper.fi/lastensuojelu/osallisuus/>

Kiiskinen, Pirjo 2015. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry. Helsinki: Hanemedia.

Laakso, Riitta 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityössä. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Laakso, Riitta 2019. ”Ne näki musta” Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos: raportti. Hakupäivä 18.10.2023. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137484/URN ISBN 978-952-343-267-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137484/URN%20ISBN%20978-952-343-267-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Lahtinen, Pia 2018. Systeeminen työote lastensuojelun sijaishuollossa. Perhehoidon maakunnallisen yhteiskehittämisen kahdeksas tapaaminen ja sosiaalityön työkokous. Pesäpuu ry. Hakupäivä 23.10.2023. https://www.lapepohjoissavo.fi/media/lastensuojelu/lahtinen_031018.pdf

Lahtinen, Pia, Männistö, Leena & Raivio, Marketta 2017. Kohti suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia: Keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos: työpaperi 7/2017. Hakupäivä 26.3.2024. <https://www.julkari.fi/handle/10024/132169>

Laitinen, Merja & Kempainen, Tarja 2010. Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa asiakkuus sosiaalityössä (toim. Merja Laitinen & Tarja Kempainen). Helsinki: Gaudeamus University Press.

Lastensuojelulaki 2007/417. Hakupäivä 20.9.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L10P49>

Lastensuojelun keskusliitto 2016. Rajapinnoilla. Lapsen erityisten tarpeiden huomioiminen sijaishuoltopaikan valinnassa. Hakupäivä 19.11.2023. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Rajapinnoilla1.pdf>

Lehmuskoski, Antero, Palm, Niina & Suhonen Marko 2023. Kanta-palvelujen käsikirja sosiaalihuollon toimijoille. Hakupäivä 26.1.2024. <https://yhteistyotilat.fi/wiki08/display/JULSOSK/7.2+Lastensuojelun+asiakkuus>

Mönkkönen, Kaarina 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä: asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Ellibs. Hakupäivä 28.1.2024. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523455313>
Vaatii käyttöoikeuden.

Petrelius, Päivi & Eriksson, Pia 2018. Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos: työpaperi. Hakupäivä 8.2.2024. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN_ISBN_978-952-343-208-6.pdf?sequence=1&isAlloved=y

Pitkänen, Miia 2012. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 26. Yliopistopaino.

Puonti, Annamaija, Saarnio, Tuula & Hujala, Anne 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Pösö, Tarja 2016. Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa Huostaanotto Lastensuojelun vaativin tehtävä (toim. Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö). Tampere: Juvenes Print Oy.

Reijonen, Mikko 2005. ”Mitä työtä se perhetyö oikein on?” – ammattina perhetyöntekijä. Teoksessa Voimaa perhetyöhön (toim. Mikko Reijonen). Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Räty, Tapio 2019. Lastensuojelulaki - käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Rönkkö, Leena & Rytönen, Timo 2010. Monisäikeinen perhetyö. WSOYpro Oy.

Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Sinkkonen, Jari 2015. Huostaanotettu lapsi ja nuori. Teoksessa Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta (toim. Jari Sinkkonen & Kaisa Tervonen-Arnkil). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulun kompetenssit 2023. Hakupäivä 28.9.2023. <https://www.sosiaalialanverkosto.fi/wp-content/uploads/2023/04/SOSIAALIALAN-AMMATTIKORKEAKOULU-TUKSEN-KOMPETENSSIT-2023.pdf>

Suikkanen-Malin, Tuija 2015. Yhteinen vanhemmuus sijaishuollossa. Tarinoita yhteistyöstä vanhemmuuden tehtävää hoitavien välillä. Helsingin yliopisto. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus. Hakupäivä 25.10.2023. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=a375e695-954c-43c3-81fa-f3c30df9acc0>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022. Sijaishuoltoon siirtyminen ja yhteistyö vanhempien kanssa. Lastensuojelun käsikirja. Hakupäivä 22.9.2023. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuoltoon-siirtyminen-ja-yhteisty-va-vanhempien-kanssa>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Lastensuojelu 2022. Yhä useammasta lapsesta tehdään lastensuojeluilmoitus. Tilastoraportti. Hakupäivä 20.9.2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146573/Lastensuojelu_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024. Sijaishuollon asiakassuunnitelma. Lastensuojelun käsikirja. Hakupäivä 8.2.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-asiakassuunnitelma>

Timonen-Kallio, Eeva, Yliruka, Laura & Närhi, Pekka 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospäivätoiminnan mallinnus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: työpäiväkirja. Hakupäivä 27.9.2023. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Tyo%CC%88paivakirja_2017_23_netti%20\(2\).pdf](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Tyo%CC%88paivakirja_2017_23_netti%20(2).pdf)

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämistoimintaan, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 3. korjattu painos. Tampere: Yliopistopaino Oy – Juvenes print.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja. Hakupäivä 25.4.2024. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Vanhanen, Sonja 2014. Kuka auttaisi meidän perhettä? Sijoitetun lapsen ja hänen perheensä tukeminen ja jälleenyhdistäminen – kehittämishankkeen raportti. SOS-lapsikylä. Hakupäivä

27.9.2023. https://www.sos-lapsikyla.fi/wp-content/uploads/2020/12/Kuka_auttaisi_meidan_perhettä.pdf

Vidén, Sari 2007. Ammattilaisten neuvot vanhemmille. Teoksessa Perhetyön tieto (toim. Jaana Vuori & Ritva Nätkin). Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Voikukkia-toiminnan ja Vahvistu vanhempana-hankkeen työryhmä 2020. Vanhemmuus jatkuu. Selkokielineen opas sinulle, jonka lapsi on otettu huostaan tai sijoitettu kodin ulkopuolelle. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Hakupäivä 8.2.2024. <https://suomenkasper.fi/wp-content/uploads/2021/03/selko-opas.pdf>

University of Eastern Finland. Kaarina Mönkkönen. Hakupäivä 21.4.2024. <https://uefconnect.uef.fi/henkilo/kaarina.monkkonen/>

WSOY. Jari Sinkkonen. Hakupäivä 21.4.2024. <https://www.wsoy.fi/kirjailija/jari-sinkkonen>

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Hakupäivä 19.4.2024. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

1. Koetko oppaan selkeäksi? (= yksinkertainen ulkoasu ja fontit, opas pysyy aiheessa, oppaan lukeminen on helppoa)
2. Miten arvioisit oppaan sisällön laadukkuutta? (= ajankohtaiseen tutkittuun tietoon perustuva lähdemateriaali, oppaan sisältöä voidaan hyödyntää lastensuojeluyksikön työssä)
3. Miten arvioisit oppaan mielenkiintoisuutta? (= kiinnostava ulkoasu ja teksti, hyvin rajattu aihe, opasta on mielekästä lukea, opas on sopivan mittainen)
4. Miten arvioisit yhteistyökehittämisen toimivuutta?
5. Onko oppaalle kehittämisideoita, muuta palautetta?